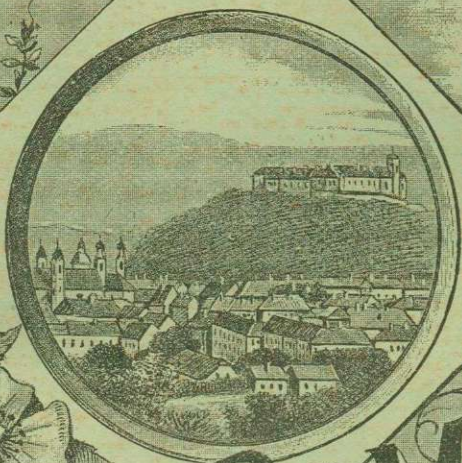

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 11. LETO IV

UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. NOVBRA 1891.

TISEK
KATOLIŠKE TISKARNE
V LJUBLJANI.

Vsebina XI. zvezka.

	Stran
1. Blaž Potočnik , župnik šentviški. <i>Sestavil dr. Fr. L.</i>	481
2. Izdajnik . Balada. <i>Zložil A. M.</i>	485
3. V jeseni . <i>Zložil Selski</i>	485
4. Na Samovcu . Povest. <i>Spisal Podgoričan</i> (Dalje.)	486
5. Podobice iz naroda . V. Moja sestra. <i>Sp. Vaziljev</i> . VI. Grbin. <i>Sp.</i> A. S. VII. Prosjak. <i>Sp. Podgoričan</i>	493
6. Junak sedanjega časa . Odlomek iz življenja. <i>Spisal X.</i>	498
7. Nada . <i>Zložil A. M.</i>	504
8. Nekoliko praških spominov . <i>Piše —č.</i>	506
9. Porabne misli o slovenščini v govoru in pismu . <i>Piše F. S. Lekše</i>	512
10. Iz popotnega dnevnika . <i>Piše P. Fl. Hrovat</i>	514
11. O slovenskih gimnazijah in njih letošnjih izvestjih . <i>Poroča</i> V. B.	519
12. Slovstvo	525
A. Slovensko. Srce. <i>Preložila Janja Miklavčič</i> . — Dijaški koledar za leto 1892 — Koledar katoliškega tiskovnega društva v Ljubljani za leto 1892. — Glavna in dodana pravila. <i>Priredil Franjo Šetina</i> . — Martin Krpan. V ruščino prevel <i>M. Hostnik</i> . — Slovenske pesmi. <i>Vglasbil Hr. Volarič</i> . — B. Češko. Matica lídu. — † Janez Neruda.	
13. Raznoterosti	528
Naše slike. — Znamenita stoletnica: II. Jakob Meyerbeer.	

Slike.

1. Blaž Potočnik , župnik šentviški	481
2. Romarska cerkev na Trsatu	489
3. „ Nada “	505
4. S hrv. razstave v Zagrebu: Paviljon šumarskega društva	520
5. S hrvaške razstave v Zagrebu: Dalmatinski paviljon	521

Listnica uredništva. Prejeli smo ta-le dopis: V odgovor. Na dve opazki g. ocenjevalca »60 malih povestij« v 10. l. »D. in Sv.« moram odgovoriti, ter prosim pravicoljubnega g. urednika, da vzprejme te vrstice v 11. l. »D. in Sv.«

Da nisem pri povestici »Opoldansko zvonjenje« opomnil »Gospodovega včlovečenja«, to je kaj naravno; zakaj vsak pedagog mi rad prizna, da taki otroci, za kakeršne je pisana moja knjižica, take skrivnosti še ne morejo umeti.

Pretirana je tudi izjava, da se moja knjižica »izogiba verske strani, tega momenta v vzgoji«. Naj bi bil g. ocenjevalec prečital le povestico »Avemarija«, v katerej se molitev tako gorko priporoča, pa bi bil drugače sodil! V Begunjah, 20. oktobra 1891. Janko Leban, nadučitelj. — Prav je, da odgovarjate v našem listu, ni pa opravičen Vaš odgovor. Opoldne zvonijo zato, da odrasli in otroci molijo angeljevo češčenje; za kosilo ne zvonijo cerkveni zvon. Molitev: »Angelj Gospodov«, katero naj znajo tudi »taki otroci . . .« je spomin Gospodovega včlovečenja. Ali ne? — Druga izjava ni pretirana, ker pravi, da se knjižica »preveč izogiba itd.« ne, da se popolnoma izogiba. Vem, kaj sem pisal.

Današnji števec je priloženo vabilo na naročbo Bonačevih platnic.

Cena: Za celo leto 3 gl.; za pol leta 1 gl. 50 kr. Za več dijakov skupaj na l. 2 gl. 60 kr. Uredništvo in upravištvo je v Marijanšču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katoliška Bukvarna.“

Blaž Potočnik, župnik šentviški.

(Sestavil dr. Fr. L.)

Rakor so se Slovenci poslednji čas spominjali s slavnostmi Vodnika, Ravnikarja, Bleiweisa, tako so o lepi priliki obnovili spomin pokojn. Blaža Potočnika, bivšega šentvi-

škega župnika. Pisatelj teh vrstic ga ni poznal osebno, a reči mora, da je slišal toliko in tolikokrat o njem, kakor skoro o nobenem drugem slovenskem duhovniku. V učenih razgovorih se omenja Blaž Potočnik kot strokovnjak, bodisi slovniški, bodisi zvezdoslovni; v umetelnosti navajajo Potočnika kot pesnika in glasbenika; v duhovskih stvareh velja Potočnik kot znamenit govornik; v gospodarstvu je bil

svojim župljanom vzgled umnosti; kot vesel tovariš in prijatelj pa je bil neusahljiv studenec šale in dovtipov. Skoro v vsaki veseli družbi, v kateri pové kak gost kaj šaljivega za smeh, pride na vrsto tudi par Potočnikovih. Ako je še dan-

danes, 20. leto po njegovi smrti, njegov spomin tako živ, torej je pač pokojnik popularen. Prav zato — mislim — se spodobi, da tudi naš list nabere nekaj črtic o pokojniku, zlasti še, ker ima precejšnje zasluge za naše slovstvo.

Seveda ne moremo podati nič novega, ampak le povzeti nekoliko iz tega, kar smo o njem čitali in slišali. Takoj ob njegovi smrti so pisale o njem kratko »Novice« (leta 1872. št. 26, str. 208) in »Danica« (števil. 26., str. 202). Obširnejši opis njegovega življenja in delovanja je priobčen v »Letopisu Slovenske Matice« za l. 1872/73. (str. 137—152), spisal ga je g. J. Žan. Slovstveno delovanje je obširno popisal gosp.

prof. Marn v »Jezičniku« (XXIII., str. 86 do 90). Prav pred kratkim pa je gospod Janko Žirovnik sestavil malo knjižico: »Blaž Potočnik. Spomenica ob petindvajsetletnici čitalnice v Šent-Vidu pri Ljubljani«, ozirajoč se na prejšnje spise,

zlasti na Matičin življenjepis; sam pa je nabral Potočnikove dovtipe in šale.

Blaž Potočnik se je porodil dne 31. januarja l. 1799 v Struževem, v nakelski župniji na Gorenjskem. Že zgodaj je kazal nadarjenost in čvrstega duha. Ker se je oče preselil v Kranj, hodil je Blažek v mestno šolo in bil izmed najboljših učencev. Ko pa je l. 1811. domača hiša, katero je bil sezidal oče, pogorela, gre vsa družina v Ljubljano, kjer je Potočnik hodil v latinske šole. Po teh šolah je vstopil v ljubljansko semenišče. Bil je priljubljen tovarišem kot dober pevec in kratkočasnež, prednikom pa zaradi svoje bištrosti. Za mašnika je bil posvečen 20. septembra l. 1822. in pel novo mašo 22. septembra pri sv. Petru v Ljubljani. — Jeseni istega leta ga pošljejo za kapelana v Št. Jernej na Dolenjskem, od koder je prišel k stolni cerkvi v Ljubljano za kapelana in pevovodjo. L. 1833. pa je že prišel za župnika v Št. Vid pri Ljubljani, in s tem se je začelo njegovo tako blagodejno in vsestransko delovanje. On je imel um, pa tudi srce za vse, kar je pravo, dobro in lepo. Bil je duhovnik pravega cerkvenega duha in se natančno ravnal po cerkvenih ukazih v svojih duhovskih opravilih; bile so mu cerkvene določbe svete. Bil je vnet za čast božjo, zlasti za lepo in pravilno cerkveno petje, kakor tudi zvonjenje. Udan je bil kot dober duhovnik sveti stolici, in dopisnik v »Zg. Danici« pravi, »da je bilo kaj ginljivo, kadar je izpregovoril o sv. očetu«. Bil je tudi osebno pobožen, kakor je pričal pridigar ob njegovem pogrebu, pokojni gospod J. Zupan, takratni dekan ljubljanski. In vendar je bil mož vedno vedrega, rekel bi, prostega duha, kot malokdo; ljubil je svoj narod in pospeševal z vsemi močmi njegov napredek, zlasti še pri

svojih župljanih, ki so mu bili seveda najbolj pri srcu.

Ozrimo se najprej na njegovo slovstveno delovanje. Za slovstvo ga je izvestno vnel Vodnik s preprostimi, domačimi pesmimi, katere je Potočnik izprva posnemal. Vidi se, da sta si bila sorodnega duha, zakaj tudi Potočnik je umeval, kaj je res narodno, kaj slovensko. Prvo svoje delce — prevod francoske Bossuetove knjige o sv. letu — je izdal leta 1826. dvakrat. Jezik je sicer še okoren, vendar za oni čas dovolj čist. Naslednje leto je izdal molitvenik in pa »Svete pesmi za vse velike praznike in godove med letom«. Te so doživele več natiskov, kar nam priča, da je knjižica dobra in rabna. Sodeloval je iz početka tudi pri »Kranjski Čbelici«. O ceni njegovih pesmij pravi Čop (v Šafar. *Slowen. Liter.* 1864. str. 42), da spadajo med »najizvrstnejše dóneske v zbirki«. — Poleg male knjižice o koleri in pa knjige, prevedene iz laščine, »Slava Marije«, omenjati moramo posebno, da je stanovitno pisal za »Novice« v vezani in nevezani besedi. Posebno nekatere njegove pesmi niso samo res lepe, da segajo človeku v dušo, ampak postale so tudi prav narodne in se pojó s posebnimi napevi. Njegova nevezana beseda pa je krepka in spretna, da se ji čudiš. — Kjer je bilo česa treba, tam so prosili pomoči Potočnika. Za »Pratiko« je sestavljal gesla na čelu (še kot otroku so mi ugajala), za »Slovenski cerkveni časopis« pa je pisal primerne praktične bogoslovne spise.

Ko je prišla potreba nove kratke slovenske slovnice, takoj so se obrnili na Potočnika, ki jo je tudi hitro spisal l. 1849. v nemškem jeziku in ji dodal berilo. Drugi natisek je izšel l. 1858.; žal, da se ne dobi več; le jeden izvod sem videl nekje. Pokončali so ga namreč,

ker se je prav takrat jela slovenščina učiti slovenski. Napisal je potem še dve knjigi za ljudske šole.

A Potočnik je bil tudi časnikar, in sicer urednik »Ljubljanskega Časnika« devet mesecev. Imel je mnogo truda in sitnostij, a nosil se je krepko, pisal je o raznih rečeh, pa tudi nekatere pesmi je objavil.

Bavil se je jako rad z jezikoslovjem, čistil jezik, pa tudi skoval kako dobro besedo. (Namestu »smodke« n. pr. bi bil rad imel »tlinko«, ker tli). Zato je pomagal Cigaletu uredovati nemško-slovenski slovar.

Že poprej smo omenili, da se je Potočnik zgodaj trudil za lepo cerkveno petje. Na tem polju so njegove zasluge velike. Ne samo, da je izdajal lepe in dostojne pesemske tekste, tudi napeve je skladal sam. O njegovem delovanju za petje v ljubljanski stolnici piše g. J. Žan, da je »delal vsestransko na občno zadovoljnost v svojem imenitnem poklicu«. Z Gregorjem Riharjem, ki je bil organist, bila sta najboljša prijatelja in tudi skupno delovala za slovensko cerkveno glasbo. Potočnik je skladal pesmi, Rihar jih je pa uglasboval. (Prim. »Drobtinice« XXII. 1., str. 101 in nasl.).

Jednako je deloval tudi pozneje v Št. Vidu, in sicer, kolikor se je dalo, v cerkvenem duhu in po cerkvenih ukazih. O tem priča tudi njegova knjiga »Officium in Nativitate Domini« itd., ki ima spredaj pouk o koralnem petju in se v cerkvah še vedno rabi. »Novice« n. pr. so pisale o njegovih pesmih (l. 1843. str. 76): »Krajnskih pesim g. fajmoštra Blaža Potočnika posebno perporočevati, treba ni. Pojejo jih po celi deželi: višji hvaliti jih ne moremo . . . Vse so polne lepih misel in prave srčne vere; kar pa jezik utiče, je tako prijetin, da jih je veselje brati.« In J. Trdina je pisal

l. 1850. o Potočniku (»Jezičnik« str. 93): »Cerkvenega pesnika, ki to ime zares zasluži, imamo do zdaj samo eniga. Vsak bravec bo uganil, de g. Potočnika mislimo. Manjši vrednost imajo njegove zlo natanče prestave, pa o njegovih izvirnih pesmih velja, kar smo izgovorili, v popolni meri. Iz njih se vidi, da se pesniški duh tudi v pesmi vdihniti dá, ki ne govore o ljubezni in o lepoti naravnih prikazen. Ko govorimo od svetih pesem, razumimo tu le tiste, ki se navadno v božjih vežah in po družih pobožnih družbah prepevajo. V tacih pesmah je g. Potočnik mojster. Kdor se hoče tega bolj natanko prepričati, naj gre h kakimu pevcu, ki mu bo med drugimi cerkvenicami kako Potočnikovo zapel. Tu bo vidil, kak razloček je med to in unimi, ne le kar besede, ampak še veliko bolj, kar duh, zapadek in celo sostavo zadene.« In »Zg. Danica« piše (l. 1862, str. 86; glej »Jezičnik« ibid): »Slavni gospod fajmošter Blaž Potočnik je s svojimi prelepimi pesmimi in s spevi (n. pr. »Dolenska«, »Zvonikarjeva«, »Planinar«, »Prašanje-odgovor« itd.) vsim znan; on je pravi pevski umetnik, ki je prav veliko storil k povzdignjenju petja na Slovenskem.«

Če pomislimo, da dobro petje blaži in tolaži ves narod, priznamo radi Potočniku zaslugo, da je bil naroden pevec.

Ljubezen do umetnosti je kazal z ukusnim popravljanjem domače cerkve. Predstojniki sami so mu priznali, da je »popravljal cerkev trdno in v resnici čedno, da je kakor nova, ne da bi nakladal župljanom težko breme«.

Pa bil je tudi vednostim velik prijatelj. Trudil se je za občno omiko svojega naroda, ker mu je pisal učne knjige za šolo, posebej pa je pospeševal omiko svojih župljanov s tem, da jim je preskrbel l. 1866. lepo novo šolo.

Sicer je pa obče znano, da je bil zlasti ljudski šoli velik prijatelj.

Strokovnjaško se je pečal z jezikoznanstvom in bil vešč zvezdoznanstvu. Pa tudi ni bilo stroke, v kateri bi ne bil Potočnik, kakor pravimo, domač. Za »Pratiko« je sestavljal zvezdoznanski oddelek. Dovršil je bil svojo nalogo za l. 1873. in napisal »Vošilo za novo leto«, ko ga je doletela smrt. Torej je kot 74letni starček duševno še vedno krepko deloval.

Bil je goreč za čast božjo, pa ljubil je vneto tudi svoj narod, za narod je delal in želel mu zlasti višje omike. Pisal je n. pr.: »Od nekdanjega Slovanstva od narodne ideje prešinjeno. Narodnost je prva podpora, je pogoj slobode. Ljudstvo, ki se zavé, in kadar svoje srce ozir na svojo narodnost na svoj materni jezik naduši, je močno na duši in na telesu.« In zopet: »Porostvo se je spolnilo, resnica je zmaga, Slavijanom se je pravica storila. In vrnjena in zagotovljena jim je najslajši dedina po očetih — jezik narodni.« — »Slovenskemu jeziku ni potreba toliko višjega izobraževanja, kakor le večjega razširjenja med izobraženimi Slovenci, kateri naj ljubeznjivo, prijateljsko ljudstvo izobražujejo, in to v šoli in v knjigah.« (»Letop. M. Sl. 1872/73, str. 143, 142.). O njegovi ljubezni do narodnosti naše priča tudi šentviška čitalnica, katero je ustanovil leta 1866. Prav ta je praznovala svojo petindvajsetletnico slovesno s tem, da je vzdala dné 4. oktobra spominsko ploščo na levi strani poleg cerkvenih vrat.

Ni pa bil manj goreč in zvest Avstrijan, ljubeč Avstrijo in njenega presvetlega vladarja. Pisal je n. pr.: »Da

Avstrija še obstoji in se ohrani, to je volja Slavijanov, kateri v polni goreči zavedi svoje narodnosti za Avstrijo in cesarja branijo dom in rod.« (Letop. str. 144.).

Kako je skrbel za časno korist svojih župljanov, pričajo n. pr. prav jasno vozički, katere rabijo sedaj vse okoličanke ljubljanske za mleko in druge stvari, a prej so nosile svoje butare na glavi. Tako je znal Potočnik za potrebo zadeti pravi pomoček.

Tak je bil Potočnik v javnosti. V zasebnem življenju pa je bil prijazen, ljubezniv in kratkočasen, kakor pričajo vsi, ki so ga poznali. Njegov že imenovani življenjepisec pravi, da se je vsakdo štel srečnega, ki je mogel bivati v njegovi veseli družbi. Imel je pri sebi svojo mater, katero je ljubil presrčno in je obžaloval umršo, in sestro Katrico, ki ga je preživela. Njegov šentviški dom je bil znan na daleč, in cel Št. Vid je po Slovenskem zaslovel zaradi svojega župnika. Po pravici so ga imenovali hvaležni župljani kratko le svojega »očeta«.

Veselil se je jako zlate maše, a ni je doživel. Noga mu je delala nadlogo. Trpel je udano in še prav pred smrtjo se je šalil. Ko mu je grgralo v grlu, reče: »Godci že gredó«. Umrli je dné 20. junija leta 1872., v 74. letu svoje starosti, 50. svojega mašništva in 40. svojega pastirovanja v Št. Vidu. Pogreb je bil dostojen za tako znamenitega moža. Župljani njegovi, kakor narodnjaki iz Ljubljane, so mu skazali poslednjo čast.

Njegov spomin pa še živi in bode živel. Bil je mož »po milosti božji«, iz naroda in za narod; zato pa živi med nami njegov spomin, ki nas osrčuje in vnema.

I z d a j n i k.

Balada.

Svetinjo ti srebrno, sin,
Na pot izročam za spomin.
Ohrani jo v odelu spredaj
In teh besed se zmer zavedaj:

Dokler ne rani duše greh,
Blesti, kot zénica v očeh;
Vojniku v ude moč razlija,
Udarce smrtne mu odbija.

Takoj pa, ko se pregreši,
Ugasne mu svetinje sij,
Ugasne ž njo mu sreča tudi,
Sovražni meč ga v bitvi zgrudi.«

Sprejame dar in opomin,
Solzán na boj odide sin,
A polna tajnega nemira
Za sinom mati se ozira.

Ko v tretje z neba beli dan
Razlije luč čez širno plan,
Zaori klik vesel sovraga:
»Končan je boj, dobljena zmaga!«

Molčé korakajo domov
Krdela zmaganih sinov.
Zagleda mati vračajoče
In željna vpraša jih iz kože:

»Ne vrača-li se z vami sin?
Kdo zmagal je? Čegav pogin?«
Odmeva tožen ji odgovor:
»Sovrag dobil je zmage lovor!«

Vojnikov drugih vpraša roj:
»Kod-li mudi se sinek moj?«
»Z bojišča vračamo se sami,
Tvoj sin se ni boril med nami!«

Razkrije tretjič tropu skrb,
Pogled obrne v njo se srp,
Skrivnostne čuje odgovóre:
»V sovražne pojdi zréť šotore!«

Zazebe mater v duše dnu,
Ostavi dom iskát sinú;
Vsa trudna na bojišče pride,
Ko solnce se z gorámi snide.

Za truplom truplo premotrí,
Sinú ji najti móči ni.
Hodeč med mrtveci prispêje
Po noči do sovražne mêje.

Na nebu mesec se blišči,
Na meji bled vojak leži.
Obupa polna, polna nade
Pred sina tužna majka pade.

Brezčutno dvigne mu telo,
Na tla se vsuje zlatov sto.
Krvavo mu odpné odélo,
Svetinjo najde — potemnelo.

A. M.

V j e s e n i.

I.

Spet si tu, jesenski čas!
V megleni plašč odevaš nas;
Če prav obilstvo tvoje
Ne polni shrambe moje,
A mesto sadnega darú

Utehe kupo polno
Imaš za srce holno,
Kar dražje mi je od sadú.
Povsod, glej, vse žaluje:
To meni bol zljajšuje.

II.

Po senožetih čeda
Ovčic se mirno pase,
Pastir za njimi gleda
Ter tiho poje za-se.

A kaj, da več ne vriska,
Kot preje na planini?
Otožnost srce stiska
V jesenski mu tišini.

V grmovju več ne peva
Njegova znanka — tica,
In v travi omedleva
Poslednja mu cvetlica.

Selski.

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal Podgoričan.)

VI.

Preskočimo v vrsti dogodjajev nekoliko časa!

Odkar je šel Lovro v novi svet, ni se v Robovju zgodilo nič posebnega, razven, da je mesto nekaterih starih vaščanov, ki so se naveličali živeti, prišlo na svet nekaj novih, kateri bodo pa šli kdaj gotovo radi ali neradi za svojimi dedi. Na Selišču je bilo sedaj še bolj samotno; bila je stara mati sama v koči, zato pa je bila še bolj čmerna, ker je žalovala za sinom.

In na Samovcu? Tam je bilo vse drugače, kakor poprej. Z novim gospodarjem je prišlo tje sicer novo življenje, pa tako, kakoršnega si ni želel nihče.

Staremu Samovčanu se je zdelo sedaj vse narobe, in v srcu se je, kakor so si ljudje pripovedovali, večkrat pokesal, da je svojo hčer dal Borovščakovemu.

Znano je, da mačka skriva svoje kremplje, kadar se komu dobrika, a kadar ji kaj ni po volji, tedaj opraska neusmiljeno, ko se človek prav nič ne nadeja. Tako je ravnal Dominko. Skrival se je, dokler se je ženil, in ni kazal svojih slabih lastnostij; a ko je bil na trdnem, ko se ni imel ničesar več bati, ko je bil pravi gospodar, tedaj so se prikazovale njegove slabosti, napake, razvade, — kazal se je malovrednega in razuzdanega človeka, brez volje, da bi predrugačil svoje življenje.

Kakšno srečo je uživala poleg njega dobra žena? Zanje ni imel nobene odkrite, lepe, prijazne besede. O medsebojni zaupnosti, kakoršna mora biti med zakonskimi, ni bilo ni sluha. Možu

so bili mar le gostilna in vinski prijatelji. Vlačil se je po gostilnah, popijal pozno v noč, preklinjaje kolovratil domov in razgrajal.

Ani je bilo nestrpljivo hudo. Poznalo se ji je, da trpi dušno. Postarala se je vidno: obledela je; lice, na katerem je prej cvetla zdrava rudečica, upadlo ji je tako, da so se na njem poznale kosti; brada se je poostrila, oči, prej vesele in živahne, postale so motne in kalne, brez življenja, udrte globoko pod čelo, in okoli njih se je napravil modrikasto-črn venec, ki je nasledek prečutih nočij in živčne bolezni. O svojem neznosnem stanju ni tožila, saj tudi ni imela nikogar, kateremu bi potožila svojo bol. Jedina mati je imela ž njo sočutje, dasi je imela poprej premalo trdne volje, da bi se bila ustavila moževi nameri.

A kako je bilo Lovretu?

Lovro je, priševši v Ameriko, kmalu dobil službo. Res ni bila lahka, ali dajala mu je znaten zaslužek, da si je mogel tudi kaj prihraniti. Kako je živel v Ameriki, naj kaže to-le pismo, katero je pisal svoji materi:

Draga moja mati!

Najprvo Vas srčno pozdravljam iz daljave in Vas v duhu poljubljam. Minuli teden sem se pripeljal v New-York, ki je velikansko mesto v Ameriki. Z menoj je prišlo še mnogo drugih popotnikov iz vseh krajev Evrope. Mornarji in popotniki so govorili ponajveč nemški, mnogo pa tudi slovenski, hrvaški, slovaški, poljski

in še druge jezike. Vsi ti ljudje so z malimi izjemami bili doma nesrečni. Seznanil sem se med vožnjo z nekaterimi potovalci ter zvedel, da so šli na pot z zadnjimi krajcarji. V Ameriki si bodo — tako, upajo — opomogli ter preživili sebe in svojo družino. V New-Yorku se nisem dolgo mudil, ampak sem se peljal zopet kake tri dni po železnici, dokler nisem izstopil ali bil prav za prav prisiljen izstopiti na postaji blizu nekega mesta. Šel sem v mesto, nad katerim je ležal oblak črnega dima, ki se je valil iz visokih dimnikov premnogih tvornic. Mislil sem, da je kakor v Ljubljani. Toda tu je vse drugače. Ljudje so pri nas prijazni in postrežljivi, tu pa se za tujca nič ne zmenijo. Nisem vedel, kam bi šel, in Bog vedi, kaj bi bil počel, ako bi ne bil prišel neki človek, ki spravlja izseljence v službe. Nagovoril me je v več jezikih, naposled tudi v neki mešanici nemščine in našemu podobnega jezika, kakoršnega govore loncevezi; tako sem ga razumel. Dal sem mu par goldinarjev, in peljal me je v neko tvornico, kjer so me vzeli v službo. Hvalil se ne bodem nič, ampak pisati hočem resnico. Kesam se skoro, da sem šel sèm. Bolje bi bilo za-me, da bi bil ostal doma, ali vsaj blizu domačije. Res imam tukaj veliko dnino, ali delati moram kot stroj, težko in brez odmora.

Razven mene je tukaj še nekaj Slovencev in mnogo drugih Avstrijcev, potem pa sploh ljudje z vseh vetrov. Tu ne poznamo medsebojnega prijateljstva ali prijaznega občevanja, temveč vsakdo dela in živi za-se ter se ne briga za nikogar. Kolikor sem videl, zamró vsi dobri čuti v človeku, ako dalje časa ostane tukaj. Pa kakšni ljudje so to! Dočim so pri nas ljudje

veseli in zgovorni, krepki in zdravi, so tu resni in osorni, v obraz upadli in začrneli, tako da so prav odurni. Pa bodi dovolj o tem.

Tu ne namerjam dolgo ostati, ampak, ko si še prislužim kaj denarja, pojdem drugam, morda ni povsod tako, kakor je tukaj.

Kadar mi pišete (želim, da bi mi kmalu), pišite, kaj je novega doma. Kako se godi Vam, kako na Samovcu? Jako sem radoveden. (Sedaj sledi v pismu nekaj drugih podrobnostij, katerih nam ni treba objavljati).

Še jedenkrat Vas pozdravljam. Z Bogom!

Vaš zvesti sin

Lovro.

Ker dandanes ni več navada, da bi se povesti pisale v pismih, ne objavljamo drugih pisem med materjo in sinom. Dovolj je, da povem, da sta si dopisovala pogosto. Lovro je vse zvedel, kar se je zgodilo v domovini, a tudi materi je vse natančno poročal. Zaslužil je precej, a onega, radi česar je šel na tuje, ni pozabil, vsaj mati je sodila tako iz njegovih pisem, ker v vsakem pismu je natančno izpraševal o življenju na Samovcu. In ko mu je mati nekoč pisala, da gre na Samovcu vse rakovo pot, da mlada žena hira, da starega Samovčana tarejo skrbi radi nesrečne hčere, jokal je Lovro, — vsaj tako je sam pozneje pripovedoval.

Mati ni lagala, ko je pisala, da tarejo starega Samovčana skrbi. Kako bi ga pa tudi ne, ko je videl, da je vse narobe! Komaj je preteklo pol leta, kar je dal gospodarstvo iz rok, a že v tem kratkem času se je preobrnilo vse na slabše; videl je stari Samovčan, da v malo letih ne bode njegova hči več gospodinjala na lepem Samovcu. Mladi mož je bil razuzdan pijanec in strasten

igralec. Po cele dni in noči ga ni bilo domov, popival je po zloglasnih gostilnah in igral z najbolj zvitimi igralci. Doto, ki jo je prinesel seboj na Samovec, usušili so mu kmalu, a to ni spame-tovalo strastnega igralca. Ker ni imel denarja, prodajal je žito, in ko je tudi to pogнал, prodajal je iz hleva glavo za glavo. Starega je to silno jezilo in peklo. On se je trudil, da si je zaredil mnogo živine; potil se je pri delu, da je pridelal žito: a človek, ki za vse to ni mignil ni jedenkrat z roko, prodaja sedaj in denar zapravlja. Seveda pomagati si ni mogel nič, ker je bil dal gospodarstvo popolnoma iz rok. Lepa beseda ni storila nič, grda pa še manj.

Stari Samovčan in njegov zet sta se bila že nekaterikrat sporekla. Prejšnji gospodar je hotel še vedno tu pa tam ukazovati po svoje, a Dominko je izprva godrnjal, pozneje pa se ustavljal kar naravnost.

»Kdo je gospodar!« zakričal je nad starim možem, ako mu je ta kaj rekel. Ako se je pa posel ravnal po ukazu starega Samovčana, zapovedal je Dominko za nalašč prav narobe. Tako je bila v hiši mnogokrat velika zmešnjava.

Kajpada je to Samovčana jako peklo. Prej je bil navajen ukazovati doma in drugodi, a sedaj je videl, kako majhna je njegova veljava. A najhujše je še le prišlo.

Bilo je na sv. Gregorja dan, ki je prvi pomladnji god naših kmetov. Sneg je bil že pred dobrim tednom skopnel, in razori so se bili uprav osušili za oratev in sejatev. Solnce je sijalo že pomladnje. Stari je stal na vrtu in je gledal doli v dolino, kjer so pridnejši kmetje orali za oves in ječmen. Druga leta, ko je še sam gospodaril, bilo je na Samovcu vsako delo prej storjeno, kot v dolini, a letos še orodje ni bilo

popravljen in niti za jedne vile gnoja na nobeni njivi. Premišljal je, ali bi sam začel orati, ali bi čakal, da se zanikarni zet spravi na delo.

Ko tako stoji, premišlja in se ozira, vidi, da prihajajo po bregu trije možakarji. Ker so mu oči že oslabele, ni jih takoj spoznal; počasu jih razloči. Svojega ljubeznivega zeta spozna najprej po negotovi hoji, in ko so prišli še malo bliže, spozna po visokem glasu suhega in dolgega mešetarja Noseta. Tretji mu je bil neznan. Ker je bil mešetar v družbi, vedel je stari Samovčan takoj, da pojde zopet nekaj iz hleva. Pred kakimi štirinajstimi dnevi je prodal mladi gospodar zadnje letos pitane prešiče, in danes zopet prodaja. »Moj Bog! moj Bog! kam pridemo?« vzdihoval je stari, ko se je obrnil ter šel proti hiši. »Prodaja in prodaja žito in živino, a nima denarja niti za posle, niti za sol. Kaj sem jaz mislil, kam sem gledal takrat, ko mi ga je oče ponujal za zeta! Prinesel je seboj denar, a komu je pokazal kak krajcar? Nikomur, vse je zapravil in sedaj bode še to, kar sem jaz s trudom pridobil. Oh! oh!«

Prišleci so šli kar mimo njega; še pozdravil ga ni nobeden. Zet zato ne, ker že dalj časa nista govorila; Nose je bil jezen, ker ga stari Samovčan ni hotel nikdar pri kupčiji; tujec ga pa poznal ni. Šli so v hlev. Radovednost je gnala starega za njimi.

»Te-le vam prodam«, dejal je Dominko in pokazal lep par dveletnih juncev.

Kupcu so bili všeč. Šel je k njima, natančno ja ogledal, pretipal, zmeril, pogledal jima na zobe in na vse, kar je odločilno pri živini. Bil je res lep par. Oba sta bila jednake barve in sicer take, kakoršno zaznamujejo v živinskih listih kot pšenično. Roke sta nosila

lahko ukrivljene, na čelu pa belkasti lisi; ta je imel bolj srčasto, oni pa križasto. V starosti si nista bila mnogo navskriž.

»Koliko ja cenite, prijatelj?« povzame kupec.

»Par je lep in mislim, da 160 gold. ne bode preveč.«

Romarska cerkev na Trsatu.

»160 goldinarjev? moj Bog! ali ne veste nič, koliko velja živina? 160 gold. par telet?« jadikoval je kupec, a videlo se mu je, da mu to jadikovanje ne gre

od srca. Natančneje je ogledal junca, da bi našel pri njih kako napako. Kot izkušen živinski trgovec je takoj vedel, da ima opraviti z neizkušenim živino-

rejem, ki ne vé, koliko velja živina, in gledal je precej, kako bi ga bolj pritisnil, kakor se izražajo kmetje. Pomežiknil je Nosetu, in ta je migljaj takoj razumel.

»Pasja duša, daj sem roko!« dejal je Nose in naglo pograbil Dominka za roko. »Na, pa udari! Sto goldinarjev pa dobiš za-nje, zato, ker si ti.«

»Ej, ne! za sto goldinarjev ju pa ne dam, saj ju nisem ukradel. Za 155 gld. ja vama pa pustim.«

»Dobro se znaš norčevati, duša (Nose je bil strasten dušavec), misliš, da ne vem, koliko živina velja? Ná, še jeden goldinar po vrhu, pa sto, pa udarimo, in za vino bodeš ti plačal.«

»150 goldinarjev dajta, pa ja vzemita v božjem imenu, da ne bodeta rekla, da je mladi Samovčan bolj trd kakor stari.«

»Nisi ne, in dovolj slabo je, ker nisi vsaj tako«, oglašil se je stari Samovčan med vratmi.

»Hočeš 104 gld.? — Daš za 105? — Ako nečeš pa pusti! Daj, saj ti niso na duši zrastli!«

»Pusti, pusti, dokler ne popusti 40 goldinarjev, ne menimo se!« dé kupec in gre mimo starega iz hleva.

Nose stopi k Dominku in mu nekaj hlastno pové na ušesa, zraven pa zamaha z rokama.

»Nu, daj za sto in pet!«

»Ne morem.«

»Ná, sto šest, pa ne krajcarja več!«

»Sto osem in štirideset!«

»Duša, misliš, da denar delava, da bi tako drago plačevala?« dejal je Nose in šel iz hleva za kupcem.

»Nikar jih ne prodajaj! S čim boš pa jeseni in drugo leto vozil!« oglašil se stari Samovčan.

»Kaj vas to briga?«

»Briga me, briga, ti ne smeš prodati juncev, vsaj teh ne; cenil si jih pa tudi 50 goldinarjev premalo.«

»Kaj vam to mari!« zadere se nad njim Dominko.

Kupec in Nose sta se vrnila v hlev.

»Ali jih prodaš?«

»Prodaj, da ne bo nekdo mislil, da se ga kaj bojim.«

»Za koliko pa daš?«

»Sto štirideset!«

»Ná sto deset, duša, pa spravi!« dejal je Nose in mu molil denar, ki mu ga je dal kupec.

»Še pet in dvajset priložite, pa gremo pit!«

»Ná-te še pet!« dejal je kupec in je jemal listnico iz notranjega žepa.

»Nikar ne prodajaj juncev za tako slepo ceno!« oglašil se stari Samovčan.

»Molči, osel stari, ako te nihče nič ne vpraša!« zavrne ga Dominko. »Daste sto in trideset?«

»Sto in dvajset ná-te!« reče kupec, ko je videl, da se kupčija bliža k sklepu. Ponujal mu je denar.

»Sedaj, sedaj bodo udarili«, mislil si je Samovčan, »in junčki bodo šli iz hleva in nikdar več jih ne bo nazaj«; osrči se in reče: »Juncev ne bodeš prodal!«

»Zakaj ne za denar, ti stari«, reče Nose.

Dominku zablisnejo oči, zaškrtno z zobmi ter se zadere: »Spravi se mi ven, starec!«

»Jaz pravim, juncev ne bodeš prodajal; potrebuješ jih in denarja menda tudi imaš?«

»Ven, ven!« sikal je Dominko, pograbil ob zid naslonjene vile in jih zavil, da bi oplazil starega Samovčana. Kupec jih prestreže, dasi je bilo zanj nevarno, Samovčan pa, videč razdivjanost zetovo, umakne se iz hleva. Kaj takega ni pričakoval od svojega zeta; to ga je pobilo bolj, kakor ves nered. Šel je v hišo. Slišal je še Dominka, ko je kričal:

»Ná-te jih za sto in dvajset! Sedaj ne bode mislil starec, da ima še kaj oblasti na Samovcu.«

Udarili so na roko, odvezali junca ter ja gnali kar navprek po rebro v dolino, da ni bilo treba delati ovinkov. Zadovoljno se je smejal Nose, ko je zapiral vrata v hlev, ker je vedel, da bode mnogo pijače; vrhu tega bode pa še nekaj lahko prisluženih goldinarjev shranil, da jih o priliki požene.

Stari Samovčan se je tresel od jeze in v obraz je bil ves bled, ko je stopil v hišo. Anica je pri mizi šivala, mati je pa vila prejo, ki so jo napredli po zimi. Vsedel se je k peči na drugo stran. Čez malo časa reče:

»Jej, jej, vse bode šlo, vse: zrno za zrnem, rep za repom, in ko tega več ne bode, zadolžil se bode in spravil ves Samovec na boben. Kdo bi si bil to mislil?«

»Kaj bodeš tukaj godel nad nama, saj nimáš za kaj!« oglasi se Samovčanka.

»Tiho, stara, da povem, potlej pa le klepetaj! Zopet je nekaj prodal. Ravno sedaj so odgnali.«

»Kaj pa?«

»Junčke!« težko je to izrekel Samovčan; in videlo se mu je, kako mu je hudo za njimi. »Kaj bode, kaj bode?«

»Kaj bode? — Nič! Svet se za to ne bode podrl!«

»Vidiš, da ti nič ne veš, ako tako govoriš. Svet se res ne bode podrl, ali podrl se bode Samovec. S čim bode pa vozil jeseni in drugo leto oral, ko je prodal junce?«

»Bode pa druge kupil, ako bode hotel voziti; jaz mu gotovo ne bodem vozila, ti pa tudi ne.«

»Seveda, ali junčkov vendar ne bode več.«

»Ako ti je pa tako hudo za njimi, ubranil bi mu bil prodati, dokler je bil še čas.«

»Oh, saj sem mu branil, a braniti mu ne grem več, če tudi vse proda.«

»Kaj pa je bilo, da se ti je tako zameril?«

»Ti poslušaj in pomisli, ali sem jaz to zaslužil! Z vilami me je hotel pobiti, in če bi ne bil hitro odšel, ne vem, kaj bi bilo.«

»O, za pet ran božjih!« zjavka stara Samovčanka in spusti klopčič iz rok, da se zatrklja po tleh. »Ubiti te je hotel, ubiti!«

Anici je obstala šivanka v šivu; pogledala je očeta, ki se ji je zasmilil, ko ga je videla vsega zbeganega in pobitega.

»Oh, saj sem ti pravila in pripovedovala! Zakaj pa nisi poslušal«, govorila je žena, ko se je poganjala za klopčičem. »Kaj si pa tako hitel in vil! Branila sem ti jaz, branila se ga je Anica, ali ti si vendar le tega tiščal, kakor da bi nikjer drugega na vsem svetu ne bilo. Slabšega zeta bi gotovo ne bil dobil, ako bi ga bil izbral med cigani.«

»Kdo pa je vedel, da je tak?«

»Ako nisi vedel, moral bi bil kaj pozvedeti. Pa ti si mislil: Borovščakov je, saj je tak, kakor zlata ura in pa denar ima. Vidiš sedaj denar! Doto je zapravil, sedaj bode pa še drugo zaigral in zažrl. Boljši bi bil, boljši — Pečarjev hlapec; ako tudi ni imel krajcarja, pa je bil priden. Sedaj pa imaš, česar si iskal.«

Anica je hvaležno pogledala mater.

»Pa jaz kaj takega vendar nisem zaslužil.«

»Menda si že. Pa kaj bi tarnal za to! Naj zapravlja in prodaja, dokler ima kaj, potem pa, ko vse požene, naj gre še on. Kar imava izgovorjenega iz domačije, ne more nama napraviti, in živili se bomo že do smrti.«

»Ne rečem, da ne bi mogel živeti, ali povem ti, da bi me bilo sram na stare dni iskati si stanovališča v kaki koči.«

»Oče, očitati vam nečem nič«, reče Anica. »Res ste vi takrat slabo naredili, ko ste si tega zeta izbrali: hudo in žalost meni, a sebi jezo, skrb in sramoto. Ali bi ne bilo bolje, ako bi bili še dalje sami gospodarili? Posli so delali radi, vi ste tudi še krepki.«

»Slabo, slabo sem naredil. Da bi bil vsaj katerega drugega izbral! Anica, mene sedaj boli in peče, in vest mi pravi, da sem ti storil veliko krivico, ko sem ti izbral takega moža: ali sedaj ti ne morem pomagati, dasi bi rad.« Glas se mu je tresel.

»Zato ne bodite žalostni! Tako je Bog pripustil; potrpite, saj moram tudi jaz trpeti.«

»Trpeti je hudo. Slabše bi ne bilo, ako bi bil prišel sem gori oni Lovro.«

»Morda bolje«, dé tiho Anica in povesi glavo. Solza ji kane na šivanje.

»Bog vé, kako se mu godi? Mislim, da mu je dobro; saj ta zasluži, ker je bil tako priden, delaven in varčen.«

»Sedaj še le veš, kakšen je bil, prej si ga imenoval pa le pritepenca«, reče njegova zakonska polovica.

»Ko bi bil jaz prej to vedel, bil bi storil drugače.«

»Kaj govorimo sedaj to, ko je že prepozno! pomenimo se rajši o čem drugem. V nedeljo sva šli z ono staro s Selišča, Lovretovo materjo, od nauka in vprašala sem jo, kako se mu godi v Ameriki.«

»Kaj je pa dejala?« vpraša jo mož.

»Pravila je, kako se mu dobro godi, in vedno ji pošilja denarja.«

»Ali bode prišel kdaj domov?«

»Seveda bode, pa letos se ga še ne nadeja.«

»Saj pravim, naj pride priden človek, kamor hoče, povsod mu je dobro.«

»Kdo vé, ali se bode potlej oženil, ko pride domov?« govori Samovčanka zatopljena v svoje misli. »Selišče je njegovo, in kupil si bode za denar še njive in krave, pa bode kmet, da malo takih. Sedaj je zemljišče po ceni, in prinesel bode domov denarja. Potem pa, če priženi še kaj dote . . .«

»Bog mu daj srečo! Bolje mu bode, kakor naši Anici!«

»Kako si sedaj dober, pred pol letom pa nisi bil tako.«

»Žena, nikar me ne zbadaj in mi ne očitaj! Saj mene samega dovolj boli in peče, in kaj bi dal, ako bi mogel še popraviti!«

Anica je vstala in šla iz hiše.

»Meni ni za-se, ampak za njo mi je; jaz bi že živel, saj dolgo itak ne bodem, a za njo, za Anico mi je hudo.«

»Pomagaj ji, če ji moreš! Oh, koliko trpi s tem surovežem! Koliko solz je že prejokala!«

»Pomagaj ji Bog, jaz ji ne morem!«

Stari mož se je zamislil, mati je pa ravnala prejo, ki se ji je bila zmešala.

Sedaj bi bil Samovčan hčeri rad pomagal, a bilo je prepozno, in Bog vé, kako bi se bilo vse izšlo, ako ne bi bil nekdo drug posegel vmes in uredil stvari na bolje.

(Konec.)

Podobe iz naroda.

V. Moja sestra.

Bilo je pred leti na večer pred »vsemi svetniki;« vračal sem se kot dijak domov k dragim svojcem.

Po jasnem nebesnem obzorju je tro-sila nevidna roka svetle zvezde. Mirno je med njimi plula tiha luna. Rahlo se je usipala z neba čez širno ravan tanka srebrna mrena. Nekoliko mrzel veter je vel od belega Nanosa sèm; skrivnostno je ž njim šepetala meja ob cesti, moji koraki pa so odmevali v nočni tihoti.

Kako me pač mati vesela pričakuje, kako nestrpno jo poprašuje sestra, kdaj vendar pridem, ali ji prinesem, kar sem ji obljubil! Ali se bode smejala, skakalo, z ročicama ploskalo to dobro dete, ko me zagleda, ko se mi ovije okoli vratu, ko vzame, kar sem mu prinesel! — In vendar nisem bil prav vesel, neka otožnost mi je legala na srce. Bilo mi je, kakor da me vznemirja huda slutnja.

V bližnji vasi se oglasi zvon, njegov glas mi zadoni otožno na uho. Tudi na nasprotni strani, na desni, na levi, v vseh sosednih vaseh, bližnjih in dalnjih se oglašé zvonovi; skrivnostno se zlivajo v žalno harmonijo. Ali je bilo pa žalostno le moje srce?

Zvonilo je za »verne duše v vicah«.

Tajna sila mi je ganila roko. Odkril sem se in molil za verne duše v vicah.

Drevje je šumelo ob cesti, kakor bi mi bilo hotelo nekaj povedati. Tenka meglica je bila luno prepregla, a kmalu je razplula, in zopet je jasno sijala

luna na nebu in verno spremljevala samotne moje korake.

Truden sem došel do svojega rod-nega doma. Svetlobe v hiši ni bilo ugledati, vendar hiša ni še bila zaklenena. Niti iskrica ognja ni tlela na ognjišču. Težko mi je bilo pri srcu. Šli so trudni spat, mislil sem si. A v so-sedni izbi zapazim nekaj svetlega. Po-slušam. Hočem vstopiti, a zdi se mi, da čujem udušen jok. Srce se mi skrči. Trepetajoč odprem vrata in vstopim. Pri mali posteljici sedi moja mati. Glavo ima oprto ob roko in hlipaje zre v malo posteljico.

Kakor mrlič leži v posteljici moja sestra. Takoj uganem vse. Mati se ozre. A materi in meni ustavi grenka žalost pozdrav. Zalihejo me solze. Tam v kotu pa je sedel moj sivi ded in tožno pogledoval na trpečega otroka. Tudi jaz sem pogledal svojo sestrico. Zvijanje mišic na bledem obrazu je pričalo, da še živi. A kmalu je bila mirna, kakor bi bila umrla. Sedaj pa sedaj se je zganila in krčevito zvila svoje trpeče telesce. Odpirala je usteca, zamigala s svojim začrnelim, osušenim jezičkom, zadrhtela z rokama, da ji je pokalo v sklepovih; a kmalu je onemogla in omahnila na posteljico. Tedaj pa je zamajala glavico, obračala na desno, na levo. Proseč je odprla kalne, blodne oči. Topi pogled teh očij, nekdanj tako iskrecih, zbolel me je.

V grlu jame hropsti, dušek ji je vedno močnejši in hitreji. Zopet vspne svoje vele ročice proti mami in prikazuje

s prosečim očesom na svoj vrat . . . Dih ji zastane — mati prižge mrtvaško svečo.

Bridko zaplaka mati.

»Oh, kako bomo umirali mi«, zaihti sivi moj ded, videč umirajočega nedolžnega otroka. Vstane in gre jokajoč iz hiše ven v temno noč . . .

Sestrica je umrla.

Čez jedno uro je kakor angelj ležala mirno na posteljici blede moja sestra, lepo umita in oblečena v novo krilce, katerega se je živa tako veselila. Saj ji je bila mama rekla, da pojde molit »Bogca«, kadar ji kupi novo krilce. In šla je res . . .

Mirno je brlela ob posteljici mrtvaška lučica in mračno obsevala milo umrlo sestrice. Poleg mrtvaške lučice je bila blagoslovljena voda in v vodi oljčna vejica . . .

Ono noč sem čul svojega deda pozno čez polnoč molečega rožni venec v bližnji sobi. Jaz nisem dolgo mogel iti k počitku. Šel sem pod milo nebo; lesketajoče se zvezdice so se mi zdele kot prijazno smehljanje nebeščanov, med katerimi je moja ljubljena sestra.

Ko se je danilo, zazvonilo je v vasi »sy. jutro«. Potem je zazvonilo tudi preminuli moji sestrici in naznanjalo vaščanom, da je sedaj med »vsemi svetniki« novo poveljano bitje. Za-me je imel poseben pomen ta praznik vseh svetnikov.

Šel sem čez dva dni zopet v šolo, večkrat prišel domov na počitnice: svoje sestrice in njene smrti pa nisem pozabil in je ne pozabim nikdar. *Vaziljev.*

VI. Grbín.

Sicer se je naš junak imenoval drugače, pri sv. krstu so ga zapisali za Franceta Valjavca v knjigo, toda odkar

so zapazili, da se je nad levim ramenom pri plečah ugneznila neprijetna višina, pod katero se je telo ubogega Francka Valjavca vedno bolj krčilo, pozabili so še kumi pravo njegovo ime in ga nazivali v obče le »grbína«. Kajpada to ni bilo lepo in usmiljeno, pa ljudje se za to ne menijo.

In ta izrastek je bil vedno večji, kakor je bil večji naš Francek. In prav to je bilo krivo, da je bila njegova mladost brez ljubezni, brez čuta! Oče njegov, stari Valjavec, je od te dôbe, ko se mu je porodil težko pričakovani prvi sin, popival iz početka od veselja, pozneje pa, ko je videl grbo na sinu, od žalosti. Mati je hirala, da je dohtrala, oče pa pil, da je dopil. Ljudje so rekli, da je umrl še ob pravem času. Zakaj od vsega gospodarstva je ostalo dečku vendar še nekoliko tisočakov. Ni mu bilo treba nadlegovati tujih ljudij, saj so ga ti imeli še v čislih zaradi denarja.

Dorastel je. Tovariši njegovi, ti srečni sodrugi njegovi z ravnimi udi, vedno čvrsti in smehljajoči, ustanovili so si drug za drugim rodbinsko srečo, a on je videl, opazoval, kako so si izbirali družice življenja, kako so bili bolj ali manj srečni poleg svojih ženic. Videl je to vse, in kaj čuda, da se je vzbudila tudi njemu želja po jednaki sreči.

Želel je, toda kje bode njega doletela taka sreča? Zdelo se mu je, da se vsakdo od njega obrača, zlasti še ženske, kakor bi hotele reči: »Bog me obvaruj!« Kdo pač gleda na vrline srca, kdo se briga za lepe duševne lastnosti! Mnogokrat se mu je katera zasmejala v obraz, da ga je kar preletaval mraz, ali pa ga je zbolelo v srce.

In vendar jo je našel tudi on. Tam na koncu vasi je stara koliba, v nji vdova Kovačeva in hči njena Rezika.

Rezika je sicer divja, a »zala«; imetja nima nič, in v tej kolibi trpé njo in njeno mater le iz milosti, a on ima novce: zato hoče iti tje in poprašati, hoče-li biti Rezika njegova žena.

In France gre ter vpraša. Rezika se mu zakrohota, da je kar zvenelo po kolibi, ter mu odgovori:

»Ti, ti možiček denarni, ti se hočeš priseliti k nam v siromašno kolibo? Ha, ha, veš kaj, to moraš tako urediti, da se jaz priselim k tebi.«

K njemu — k njemu da se preseli? Saj on res nima svojega pravega doma. Po smrti očetovi so mu vse prodali, in on ima te novce vložene samo na obresti, o katerih živi.

Po tej njeni izjavi hiti France v mesto, najame zidarje in počne graditi hišo.

Imeti je hotel svoj dom, da bi mogel vanj sprejeti Reziko kot svojo ženko. Hotel je imeti hišo. Kako je skrbel, da bi ta hiša, katero so zidali na občinskem, a od njega kupljenem zemljišču, bila krásno sezidana! Želel je tako biti hvaležen njej, ki se tudi njega ne brani.

Oj, kolikokrat je hitel ubožček od rastoče stavbe tje konec vasi k podrti kolibi, k Reziki! Kako rad ji je pripovedoval, da so zidarji že tako in tako visoko dospeli s stavbo, in da bodo kmalu pričeli s streho — in pa potem — pod to streho, oj kako neskončno srečna bodeta oba!

In Rezika? — Zasmejala se je vselej, da je odmevalo po koči, in ko jo je France povabil, naj gre pogledat stavbo, nasmehnila se mu je zopet, češ, prej ne, da bode vse končano.

V nekaj mesecih je bilo vse dovršeno: streha pokrita, sobe upravljene, vse čisto in snažno, kakor na ploščku. France se je smehljaj od veselja.

Radosten hiti k Reziki. Ona sicer vé že brez njega, da je vse izvršeno, toda

on ji mora to povedati sam, prijeti jo hoče sam za roko in peljati na dom, da si vse to ogleda; potem napravita ženitovanje, in veselja bode brez konca in kraja.

Tako se radujoč izplača zvečer zadnjega delavca in pohiti proti koči svoje neveste.

V koči je bila luč. Njeni žarki so se usipali skoz odprto okno in odsevali na drevju.

Tiho je vse okoli, samo iz koče se čuje šepetanje in vmes zvonki smeh Rezikin.

France ves presenečen postoji in se stisne k oknu.

V koči je bila Rezika in zraven nje — gorje! — mladi logar. In kako domače se vêde proti njej, kako ji šepeta sladke besede, kako sta si priljudna, kako se rada imata! Torej je pozabila Rezika, kar mu je bila obljubila. Sedaj se smeja in le smeja.

Grbín strmi — medli, čuda, da se ne zgrudi. Ostavil bi rad ta prizor, bežal daleč, a ne more. Naposled ga zopet vzdrami pogovor v koči.

»Veš kaj, Rezika«, dé logar, »ti si baje obljubila, da vzameš grbavca, kadar bode imel svojo hišo. Sedaj bode kmalu dozidal, kakor sem čul.«

Zopet začuje France zvoneč smeh, nato pa besede: »Zakaj bi ga pa ne vzela? Boljša je hišica nego podrta kočica. Grbínčku se nekolikokrat posmehljaj, s tem bode zadovoljen, pokveka. Ti pa, ti pa« — in Rezika zategne pomenljivo — »bodeš že vedel, kod je pot k meni.«

To je bilo dovolj, da je spametovalo ubogega človeka. To mu je odprlo oči. Prestrašen vikne: »Oj grda ženska«, in zbeží od te vražje kolibe.

Neveste sicer ni dobil France, pač pa mu je ostala lepa hišica. Vesel je

bil, da je bival v svojem domu. Ker je bil pa zanj — samca — prevelik, vzel je za prav nizko ceno na stanovanje ubogega delavca s precejšno družino. Družina je bila hvaležna za dobroto in je stregla dobremu hišnemu gospodarju, kar je mogla. Tako je prav hišica Francetu donesla srečo. Žal, da ne za dolgo časa. Lotila se ga je bolezen in ga mučila precej časa. Bil je dobro postrežen, težave je pa prenašal voljno.

Predno je umrl, naredil je oporoko, naj hiša pripada po smrti njegovi občini, ki naj jo daje po nizki ceni v najem ubogim delavcem, najemščina pa naj se razdeli med siromake.

Njegov pogreb je bil jako lep. Občinski možje so mu skazali svojo hvaležnost in mu dali napraviti spomenik na grob.

Rezika Kovačeva se je zaradi uboštva, od vseh zapuščena, hitro postarala in prosila vbogajme. Dobila je tu pa tam podporo iz Francetove ustanove. Med onimi, ki so na vseh vernih duš dan molili na grobu Francetovem, bila je tudi Rezika, — uboga beračica.

A. S.

VII. Prosjak.

Bila je huda zima. Solnce je žalostno obsevalo sneženo plan in goro. Lačni smo se učenci usuli pred poldnem iz šole ter smo hiteli vsak proti svojemu domu. Kučme smo potegnili čez ušesa in čelo, v pasico smo si zavili vrat in brado, roke pa smo tiščali v žepe, da nas ni preveč zeblo; po naši obleki se je delalo ivje, in pod nogami je škripalo od mraza.

Ravno vštric znamenja smo bili pred vasjo. Po navadi snamemo vsak svoje pokrivalo raz glavo ter se ozremo v znamenje. Pa kaj zagledamo! Na ledeni škrlji pred znamenjem je sedel človek;

slaba obleka z vrečo na strani je pričala, da je reven prosjak.

»Ta si pa jezico hladi!« dejal je Dojčin Jakec.

»Pa kako mu to dobro dé! Glejte, glejte, kar zadremal je od same dobrote!« dostavi Jožkov Markec. Stopimo bliže, da si ogledamo čudaka, ki v največjem mrazu mirno in potrpežljivo sedi in dremlje na ledenem kamenu. Nič ni videl, tudi ni slišal, da smo ga obstopili. Glava mu je bila posebno težka, zakaj čimdalje bolj mu je lezla med kolena.

»Mož, zmrznili bode! Idite doli v vas!« pravi Markec. Nobenega odgovora. Še malo bolj se je zgrudil. »Saj je že zmrznil!« reče Jakec in ga krepko potrese za rameni. Sedaj se prosjak nekoliko vzdrami ter nas pogleda z motnimi očmi. »Kje pa sem?« vpraša s slabim glasom. »Pri našem znamenju; idite z nami, da se bode v vasi malo pogreli!« Mesto odgovora zopet povesi glavo in zadremlje.

»Ta je hudo bolan in bode gotovo tukaj zmrznil, če ga ne peljemo v vas!« reče Jakec. Nekateri smo stekli v vas po ljudi, in kmalu so ga pripeljali na saneh v vas k sosеду v gorko izbo.

Položili so ga na klop. Gorkota ga je poživila, in ko so mu dali še nekoliko gorke jedi, mogel je še dosti razločno govoriti.

»Kje pa sem?«

»Pri dobrih ljudeh!«

»Pri dobrih ljudeh... Kdo me je pa privlekel k vam?«

»Otroci so vas našli pri znamenju, ko so šli iz šole. Ti so videli, da zmrzujete, in so tekli v vas po ljudi in tako so vas pripeljali k nam, kjer se lahko pogrejete.«

»Lepo hvalo vam; umrl bodem vsaj na gorkem.«

Sosed in sosedu se spogledata.

»Mož, kaj ste tako slabi, da mislite umreti?« vpraša sosed.

»Da, slab, jako slab sem in ne vem, ali bodem čakal noči.«

Sosedu migne svojemu možu.

»Ali bi ne bilo dobro, ko bi poslali po gospoda, da poravnate, ako imate še kaj na vesti?«

Prosjak nevoljen zmaje z glavo in zaškrtno z zobmi.

Pobožna sosedu je pihala kar od jeze, ko je videla, da se neče izpovedati. »Glej ga rogača, kaj misli, da je že svetnik, ker se neče izpovedati!? Mož, ali se izpoveste, predno umrjete, ali pa pojdite kam drugam umirat; veste, mi nečemo imeti sitnosti še po smrti, ako bi vi tam ne imeli pokoja. Hlapec gre po gospoda, in potem se morate izpovedati!«

Prosjak ni odgovoril ničesar.

Čez kako četrto ure pride gosp. župnik s svetstvi. Dolgo se je mudil pri prosjaku in ko je odhajal, videlo se mu je, da je imel težavno opravilo.

Po odhodu župnikovem je bil prosjak kaj vesel in od hvaležnosti je stisnil sosedu in sosedu roko, ker sta poslala po župnika. Potem pa je povedal to-le:

»Jaz nisem deželan. Doma sem od laške meje ter jedini sin bogatih starišev. Podedoval sem lepo posestvo, mnogo živine in veliko denarja, zraven sem se pa še bogato oženil. Nedostajalo mi ni ničesar in s svojo dobro ženo bi bil lahko živel srečno in zadovoljno. A bogastvo me je naredilo prevzetnega, neusmiljenega in pohlepnega. Zaničeval in sovražil sem svoje sosede ter sem si želel pridobiti njih posestva. Zaničevati in zasramovati sem jel Boga in vse, kar je božjega, ker sem mislil, da se mi ne more zgoditi nič hudega. Žena, pridna in pobožna, me je prosila,

naj se izpreobrnem, a to me je razsrdilo, da sem jo začel sovražiti in celó pretepati. Na mojo nesrečo mi je ona kmalu umrla. Sedaj mi ni imel nikdo brzdati neukročenih strastij.

Sosed moj je imel jako lepo posestvo in prav dobro si je pomagal. Mene je to jezilo tem bolj, čim bolj sem videl, da gre pri meni vse rakovo pot. Hotel sem ga spraviti na nič in njegovo posestvo spojiti s svojim. Pričel sem se ž njim pravdati radi nekih mej, ali ker je on redno dobival in po pravici, moral sem jaz poravnati ogromne stroške, ki so jih povzročile pravde. To me je še bolj razkačilo in preklinjal sem vse, da je bilo poštenega človeka kar groza. Dolgo mi je Bog prizanašal, a naposled me tudi on udari z ostro šibo. Živina se je slabo redila, nezgode so uničevale pridelek. Da bi malo pozabil nesrečo, jel sem popivati in igrati. Prišlo je tako daleč, da so hoteli prodati mojo domačijo. Radi sramote sem pobegnil iz domačega kraja ter sem se klatil po svetu. Tako sem prišel sem v vašo hišo, kjer bodem tudi končal svoje življenje.«

Tu se je prosjak nekoliko oddahnil. Iz raztrgane suknje je vzel zavitek ter ga razvil. »Ljudje krščanski, še nekaj vas prosim: Tu imam pismo do svojega sosedu. Prosim ga odpuščanja za vse, kar sem mu žalega učinil, in tu je pismo do županstva v mojem kraju, kateremu naročam, naj razdeli moje imetje, ako ga je še kaj ostalo, revežem mojega kraja. Prosim, oddajte obe pismi na bližnji pošti, da prej ko prej dospeta na določeni kraj. Ta prstan, spomin svoje žene, izročam pa vam za trud in stroške, ki jih imate z menoj. Ako bode vprašal kdaj kdo po meni, povejte, da sem umrl pomirjen z Bogom in s svetom.«

Govoril ni več dosti. Proti večeru je mirno zaspal.

Položili so ga na lesen oder, užgali svečo in dejali malo soli in blagoslovljene vode na krožnik, da ga je pokropil, kdor ga je prišel pogledat. Drugi dan so ga položili v krsto, kar iz navadnih desk zbito, in so ga od-

peljali na saneh na pokopališče v hladni grob.

Iz njegove domačije je prišlo kmalu nekaj denarja za spomenik in za svete maše. Postavili so mu na grob železen križ pobarvan z brezasto barvo; — ljudje ga imenujejo še sedaj »brezov« ali prosjakov križ.

Junak sedanjega časa.

(Odlomek iz življenja. Spisal X.)

III.

I pry'thee, when thou seest that act afoot,
Even with the very comment of thy soul
Observe my uncle.

Shakespeare: Hamlet.

Na kolodvoru mesta c . . . ega se je gnetlo prvi popoldan oktobra istega leta mnogo ljudij. Vreme je bilo po večednevem deževanju ne- navadno lepo, zato je vse hitelo križem, bodisi po opravkih, bodisi v zabavo. In na kolodvoru je vedno kaj mičnega, kaj novega. Tu imaš malo sliko nepre- stanega svetovnega gibanja. Ni čudno, da marsikdo tako rad zahaja na kolo- dvor in opazuje, kdo prihaja, kdo od- haja, kakšni potniki se prikazujejo pri oknih, kakšni gredó pokrepčat se v go- stilnico. Jako hitro mu poteče čas, ki ga prebije na kolodvoru. Kajpada tak stalni kolodvorski gost ne pomisli, da je tudi on sam za druge ljudi bolj ali manj zanimiva, morebiti celó smešna prikazen.

Taka obiskovalka kolodvorska je bila gospodična Lojza P. Tudi danes je na kolodvoru. Kaj hoče videti in zvedeti, o tem ni treba, da bi nam odgovarjala.

Zvon zadoni, vlak prisopiha, polagoma se ustavi, in začne se letanje sprevod- nikov, postrežčkov, pričakovalcev; tu se zamota klopčič, tam se razvije, povsodi živahno gibanje. Naša znanka ima obilo prilike za gledanje. Saj se v takem vremenu vsakdo rad vozi, ako le ima za čim, opravek se pa tudi dobi blizu in daleč. Oči gospodične so obstale tam-le na nekih vratih sredi vlaka, skozi katera je prišel mlad mož in dal svojo dokaj obilno prtljago postrežčku. Ko se je iznebil te sitnobe, stopi lahko raz voz in koraka proti izhodu. Ne zmeni se prav mnogo za ljudi okrog sebe, marveč celó hiti: vidi se mu, da je tujec, ki želi kmalu priti do kakega bivališča. Tudi ko je šel skoro prav mimo gospodične, ni je pogledal, marveč bolj se oziral na prtljago in na nosača, ki je bil pa jako spreten, ter je kmalu dospel na plano pred kolodvor. Naš pri- šlec ga doide, migne bližnjemu vozniku,

dá nosaču nekaj belega, potem pa pové ime dobro znane gostilne vozniku, kateri švigne po starikavem konju in odvede tujca po raznih ulicah malone v sredo mesta C.

Pred gostilno »pred mostom« obstane voz, in naš znanec izstopi, plača voznika in naroči prihitevšemu slugi, naj poskrbi za prtljago in odnese v majhno sobo, ker hoče nekaj dnij ostati tukaj, najprej pa obedovati. Obedovanje v gostilni ima premalo poezije, da bi se ž njim bavil pripovedovalec, ki hoče biti zanimiv. Tudi tujec se ni zabaval, ampak dolgočasno gledal pred-se in ko je ustregel svoji potrebi, prosil je natakarja, naj mu pokaže njegovo sobo.

Tu imamo sedaj svojega znanca Karola Rekarja. V svoji sobici se ozira na svojo prtljago, gre k oknu, da bi pogledal na dvorišče, kamor jedino se je videlo, stopi pred ogledalo: pa vse mu je nekam zoprno, nestrpljivo. »Tukaj sem tedaj, in kaj naj počnem? Domišljjal sem si, da izvršim veliko delo, a sedaj, ko sem tu, izginila mi je domišljija in zbežala srčnost, kakor sanje. O kako je vse pusto!« In Karol sede, nasloni se na rob naslonjača in se zamisli.

Povedati moramo, čemu je prišel sem. Imel je v glavi načrt, ki ga je hotel izvršiti. Hotel je dobiti povod ali vzrok, da bi zavihtel močno svojo gorjačo nad katoliško vero in cerkvijo prav tedaj, ko so se vsestransko zanimali za cerkvena vprašanja. Razodel ga je društvenemu predsedniku, ki ga je tudi odobril in priskrbel mlademu možu potrebnih pomočkov. Karol se je hotel v obče kazati za agenta, zakaj s tem imenom bi hodil najlože in najprosteje sem in tje, tudi bi se najbolj odtegnil opazovanju in pozornosti drugih ljudij. Tu med slovenskim in nemškim življenjem je hotel dobivati zanimivih poročil za svoj

list, in mikalo ga je zlasti, da bi opazil kaj, kar bi bilo v škodo slovenskim težnjam in naporom. Kdo vé, kako bode neki izvrševal ta precej drzni, kakor tudi hudobni naklep?

V prvem hipu se je zdelo, kakor bi Karol obupoval nad svojim načrtom. Polastila se ga je malosrčnost, težava se mu je zdela velika, nepremagljiva, vse početje preveč sitno in nepotrebno. Ko bi bil mogel uničiti svoj sklep in predrugačiti svojo besedo, takoj bi hotel, naj bi mu tudi odšel lep dobiček in pa dober glas o spretnosti in zrelosti za taka težka opravila.

A kmalu mu pridejo druge misli. Kaj pa ponos? Naj bi svojo čast in častno besedo sam teptal z nogami? Bal bi se težav in zaprek? »Ne, naj velja, kar hoče: doženem svoj namen, če tudi poginem«, izreče naposled, zamaha z rokama, skoči po koncu in hodi naglo po svoji mali sobi gori in doli. »Še danes grem na delo, pa oprežno in premišljeno, da se ne zaletim, kakor sem se že nekaterikrat.« Zopet se vstopi pred ogledalo, uredi si obleko in pogladi lase, obleče rokavice, vzame v roko palico in gre polagoma po stopnicah.

»Pri tej ali oni cerkvi mora biti. Treba ga poiskati, kaj bi sicer delal tukaj?« Tako misli sam pri sebi, stopi na ulico in koraka naprej, ne da bi vedel, kam gre. Hotel je dobiti in videti nekaj cerkvá, kar tudi v večjem mestu ni težko. Na ulicah se je zanimal živahneje za gibanje okrog sebe. Tudi si je ogledal natančno hiše, napise na koncih ulic, napise prodajalnic in uradov. »Kar človek vidi in vé, vse lahko porabi«, misli si Karol. Pa tudi za ljudi ni bil nemaren, marveč je prav pridno opazoval, kar ga je srečalo.

Tam-le je cerkev. »Velika je dovolj, morebiti je tukaj moj sošolec. A koga

naj vprašam?» Karol je šel v cerkev in si jo ogledal; oziral se je, ali bi našel kakega človeka, katerega bi mogel vprašati o kapelanu Kališu. Sodil je vsaj, da utegne njegov sošolec sedaj biti kapelan. A v cerkvi ni bilo nikogar. Zunaj cerkve vpraša staro ženico, češ, tako bitje vé najizvestneje o kapelanu. A ženica ga debelo pogleda in gre svojo pot. Še le stražnik, katerega je vprašal, povedal mu je stanovanje gosp. Kališa. Bilo je treba iti precej daleč do njegovega bivališča. Prišedšemu tje pa rekó, da ga ni doma, naj torej pride jutri zgodaj, dokler ne ide po navadnih opravkih. Karol hodi potem še nekoliko časa po mestu, ogleduje marsikaj; pa tudi njega marsikdo pogleda. Med drugimi ga sreča tudi naša radovednica s kolodvora, a on ne opazi, da se ona še potem, ko je bil odšel mimo, za njim ozira.

Naposled se naveliča pohajanja po ulicah, zavije jo v gostilno in stopi v svojo sobo. Ker je bilo že temno, prižge svečo, odpre svoj kovčeg, vzame iz njega nekaj rečij, par knjig, zvezkov, nekaj papirja, pisalno pripravo in razloži vse to po mizi. Bodisi, da bi pregnal dolg čas, bodisi, da bi ravnal le po svoji navadi, začne pisati — v svoj dnevnik. I nas zanima dnevnik našega junaka, zato čitajmo, kaj piše.

»Sedaj sem tu, da izvršim prvi čin v svoji igri, v svoji ulogi. Ali morebiti poslednji? Saj se mi zdi, kakor bi bil legel mrak na moje srce, ne obetajoč mi nič dobrega. Že med potom do tu-sèm me je preganjala neka otožnost, katere se tudi sedaj ne morem iznebiti.

A — junak hočem biti. Kaj me more ovirati? In če me ovira, tedaj se bodem bojeval, bojeval do poslednjega izdihljeja. In potem? Ne vprašam, — to me ne briga. Potem ni nič, goli nič. Kaj

bi neki bilo? Na grobu mi bode rastla trava in se redila od mojega trupla — to je vse, to je konec. Sedaj živim, torej sedaj delam. Sedaj hočem zarezati globoko brazdo v lice svojemu času, da se mu bode poznala in ne dala izbrisati z lepa. To je moje posmrtno življenje, moja slava.

S kakšnim delom pa se hočem poslaviti? Res, narediti kaj novega posebnega ne morem in ne nameravam. A pogoj, da se ustvari nova družba, da se doseže popolna zemeljska sreča, je, da se zatré in uniči vse, kar nam krati srečo. In ali ni prav cerkev s svojimi nauki in napravami največja nesreča za narode? Kaj bi sam sebi dokazoval! Kadar bode cerkev poginila, potem je odpravljena poslednja meja popolne slobode. Zato hočem napraviti podkop, da se bode vsaj nekoliko porušilo to poslopje. Ako se poruši del, poruši se tudi celota.

In zakaj neki? Zakaj se trudim v pogubo te naprave? Res ne vem prav določno, a to vem, da mi preseda, da mi je zoprna, da jo sovražim. Vsemu mojemu teženju nasprotuje ta naprava. Zakaj nadleguje ljudi, zakaj jim moti mir? Zatorej boj, boj do poslednjega izdihljeja!

Kako pa je z menoj? Ali imam pravico tako ravnati? Kdo pa sem? — Da, imam pravico, ker tudi jaz sem trpel in trpim prav pod tem jarmom. Celo tu v srcu trpim. Kolikokrat se mi oglašá tu notri glas, ki me proklinja, obsoja. Ako naredim kaj po svoji volji v veselje ali zabavo, imenuje mi notranji glas večkrat tako dejanje — greh. Prav isti notranji glas me nekaterikrat straši, češ, kaj bode po smrti; ta notranji glas me celó odvráčuje od takih dejanj, ki so zame koristna. Od kod je ta glas? Od vzgoje, od naukov materinih

in šolskih. Kako drugačen mož bi bil, ako bi ne čutil v sebi teh vezij! Da sloboden, brez meje, brez ovir! Nihče bi mi ne trgal iz rok kupe veselja, nihče bi mi ne nastavljal zanj na moji poti. Zato hočem potrgati te vezi in razrušiti temno srednjeveško zidovje, ki me še oklepa, kakor ječa.

Pa, ali bi ne bilo bolje, da bi se pečal s čim drugim? Ali bodem v istini dosegel namen svoj? Ali se niso drugi trudili prav tako, kakor jaz, in niso mogli pokazati naposled nikakega uspeha? Katoliška cerkev še vedno živi in deluje kakor nekdaj.

O, priznati moram: pusto in prazno mi je srce. Kdaj že nisem okusil pravega veselja. Ko sem letal otrok za materjo, ko sem mislil in delal in veroval, takrat mi je bilo srce veselo. A prišli so dvomi, in zagnal sem od sebe, kar mi je bilo poprej drago, tedaj je pa izginila tudi sreča. In sedaj bi mogel srečen biti? Morem-li koga ljubiti? Ženo svojo? Ali me ljubi ona? Uverjen sem, da ne. Ali bi imela take nazore, če bi me ljubila? Ali bi se moglo njeno srce ogrevati za sanjarijo, če bi mene, ki sem ji tako blizu, ki sem ji pred očmi dan na dan, ljubila v resnici? Ne, ne, nečem, ne morem je ljubiti. In ta ljubezen — ali mi ponuja kaj uživanja? Da, uživati hočem, dokler sem še na zemlji, brez zadržka, brez motenja. Pa kaj? No, ne bodem si belil glave; kadar bode dovolj, takrat si porečem: Idimo! in krogla mi bode pomagala osloboditi se vseh svetnih bedarij.

Tako je pisal Karol. Konec tega pre-mišljanja so bile še nekatere besede; videlo se mu je, da se je naveličal te zabave; vstane, hodi po sobi, sam s seboj govoreč: »Sredi dela ne obstanem, do konca hočem izvršiti, bodi tako ali tako. Kaj bi toliko pomišljal! Jaz ali oni: kaj je na tem?«

Karol je šel kmalu večerjat in potem spat. Bolela ga je nekoliko glava, in spanje naj bi ga ozdravilo.

Kako se je drugi dan čudil Štefan Kališ, katehet na mestnih šolah, ko je spoznal vstopivšega Karola kot nekdanjega sošolca. Našega duhovnika — ime smo mu sami prideli — je usoda še kot gimnazijskega dijaka privedla iz Ljubljane v C.; stopil je v semenišče ondote vladikovine in pozneje dobil prav tukaj službo: bil je katehet in pridigar in izvrševal radovoljno še nekaj opravil. — Pozdrav bil je srčen, zakaj Kališ ni poznal delovanja svojega sošolca in je bil ž njim popolnoma odkritega vedenja, kakor bi še bila skupaj na šolskih klopeh.

»I, kaj te je neki privedlo sem?« vpraša Kališ, ko sta sedla, drug drugega še držeč za roko.

»E, kaj? Če hodi kdo po vsem svetu, lahko pride tudi v C. Saj si lahko misliš, katere vrste ljudje ali bitja lazijo po svetu in stikajo po vseh kotih.«

»Tedaj si agent? Ni slaba. Res je ime dobilo nekoliko slabega pomena, a stan ni slab, meni bi bil tudi všeč.«

»Pa menjajva, saj zate ne bode naplačno, ako vidiš nekoliko sveta.«

»Res, prav v našem stanu je jako koristno, ako je kdo videl kaj več nego domačo vas ali domače mesto. Pa pustiva to: povej mi po resnici, kako se ti godi? Ali si srečen, zadovoljen?«

»Kaj bi pravil! Saj je povsod jednako. Študent — postane agent, saj se to vjema že po besedi. Vleklo me je po svetu. A izkusil sem prav mnogo slabega. Dandanes je povsodi sama nevera, sam boj proti duhovščini in cerkvi. Ne verjameš, koliko sem moral že prestati zaradi tega. Kolikokrat sem se potegnil za dobro stvar, za vero in cerkev, pa kolikokrat so me zapodili! Še škodil

sem svoji kupčiji. Prav težko je, pravim, prav težko imeti dandanes vero ali jo celó pokazati očitno.«

»Torej si ti ostal dober in veren, Karol, in prebrodil si toliko sveta? To je prav, to me veseli. Žal, da je res, kar praviš. Potrpeti moramo in delati z vsemi močmi, da ne bode še huje.«

»Še huje, misliš? Kaj ti je padlo v glavo! Bolje bode, bolje. Da bi le prav začeli, prav delali! Jaz bi ti že povedal, pa saj vem, da nimaš časa, in jaz moram tudi iti po opravkih. Ko bi mogla midva le večkrat skupaj biti! Veš kaj, nekaj bi te prosil: Ali bi se ne dobilo kje tukaj blizu pošteno stanovanje, ako je mogoče, s hrano vred? Kaj hočem v gostilni? Moliti skoro ne morem in v petek bi moral jesti meso. Kako bi mi ustregel, ako bi mi mogel preskrbeti kaj takega! Kaj pa, — ne zameri, tvoja prijaznost me dela drznega, — ali bi me ne mogel morebiti sam sprejeti pod streho za nekaj dnij? Kako bi ti bil hvaležen! Kako prijetno mi bode, ako se kaj pomeniva! Saj veš, mi posvetnjaki se ubijamo z vsakovrstnimi škodljivimi stvarmi, kako lahko pozabimo na to, kar je višjega in dušnega! Koliko bodem lahko pridobil od tebe!«

Kališ se je zamislil; ni vedel, kaj bi odgovoril. To govorjenje mu ni bilo prav posebno všeč, in takoj je čutil nekoliko licemerstva, vendar ni mogel kaj, da bi ne bil zadovoljen, ker je želel njegov bivši sošolec bivati pri njem. »Napačen človek ne more biti«, misli si duhovnik, »sicer bi se ogibal mojega stanú.«

»Res imam še jedno posteljo, ako pride kdo izmed mojih domačinov, a žal, jaz ne obedujem doma, ampak z nekaterimi drugimi sostanovniki pri gospodu S. No, pa nič ne dene. Saj greš lahko v gostilno, saj si lajik; jaz ne

morem in nečem. Bodi, za nekaj dnij ostaneš pri meni. Duhovnik mora biti gostoljuben. Ako bode pa kaj nedostatega, oprosti.«

S smehljajočim obrazom je šel kmalu potem Karol proti svoji gostilni, da bi dal prenesti prtljago v novo svoje bivališče. Sicer so mu tam zaradi naglega odhoda nekoliko zasolili račun, a on si je mislil: »Trikrat bodem prihranil te novce pri duhovniku. Naj jih ima oštir! Prav je pa, da naredim nekoliko škode temu duhovskemu nepridipravu. E, privijem ga; ne grem pa tako kmalu strani. In kaj še! Morebiti ga pridobim še za-se, in on prestopi k nam, pové nam vse skrivnosti in vse spletke, s katerimi se pečajo ti mračnjaki. In potem stopimo na dan ter razkrijemo svetu sleparstvo te družbe in — in — —.«

Tako je koval Karol naklepe in v tako upanje se je zazibaval, ko je šel za slugo, nesočim prtljago proti stanovanju Kališevemu.

Kališevo stanovanje ni bilo prostorno. Dve sobici mu je odstopil mestni župnik v župnišču, ker ni bilo takrat število duhovnikov popolno. Jedno torej je prepustil sošolcu, dasi ne lahko, vendar pa rad in z dobrim srcem. Karolu je bilo pa to neizrekljivo všeč, ker tu je imel priliko videti in slišati, pa tudi delati, kar in kakor je želel.

Kališ je bil mnogo v šoli, torej ni imel časa, da bi se bavil s prišlecem. Vendar je sklenil, da se bode ž njim pečal, kolikor bode mogel. Takoj prvi dan gresta na sprehod. Vreme je bilo tudi ta dan lepo, gorkota je bila tako prijazna in priroda tako mična, da se ni bilo lahko ustavljati njenim vabljivim prijetnostim. Karol je bil v velikem mestu, znal je govoriti in se sukati v besedi, da je bilo tovarišu le veselje. Da je bilo vse res, kar je govoril, tega

nečemo trditi. Po raznih ovinkih pride Karol do svojega predmeta.

»Čuj, kaj ti pravim, Kališ: z verskimi dvomi pa le ni, kar si bodi! Verjemi, jaz sem dober, veren katoličan — vsaj bil sem tak, — a dvomi, dvomi!«

»Ne brigaj se zanje! Mnogi trpé zaradi njih, a ne škodijo jim, izkušnje so.«

»To bi že bilo, izkušnje. A kadar se zdi, da so dvomi opravičeni, kadar ne moreš ugovarjati, dvomov ne pregnati!«

»Nič ne dene: prav tedaj so izkušnje hude in tudi nevarne. Treba pa je imeti tem trdnejšo vero, tem močnejšo voljo, čim hujši so napadi na našo krepkost in, stanovitnost.«

»Ti me ne umeš«, odvrne nekako nevoljen Karol. »Jaz pravim, da je takrat nemogoče pomagati si, kadar se dvom opira na resnico, na izkušnjo.«

»Tak dvom da bi mogel biti v pravem verniku? Ne, prijatelj, to ni možno. Dvomi imajo le navidezno podlago, nikdar pa ne prave, resnične. Naša vera je resnična, zato ne more nobena druga resnica nasprotovati naši resnici. Kar pa nasprotuje veri, to ni resnično.«

Karol je bil v nekoliko zadregi. Videl je, da na to stran ne sme siliti naprej. Zato poskusi drugače. »Povej mi, dragi moj, ali ti ni nikdar prišla misel, da bi vsa naša vera utegnila biti le prevara? Bodi odkritosrčen, saj sem tudi jaz proti tebi, in prijatelju tudi smeš nekoliko zaupati.«

Duhovnik mu pogleda čudeč se v obraz; oko obstane mirno in trdno. Po kratkem molku izpregovori:

»Prijatelj, da bi mi taka misel ne bila prišla mimogredé, kakor prihajajo razne druge misli, tega ne tajim. A da bi bil tako mislil resnobno, ali da bi sedaj tako mislil — ne, nikdar.«

»Ne, ne; ti nisi odkritosrčen. Saj vendar veš, s kom govoriš. Kaj bi neki

meni zakrival? Tako pač lahko govoriš neukim in neizkušnim, a meni, meni lahko govoriš tako, kakor govoriš z duhovniki, s tovariši. Ali ne velja, kar pravi nekdo, da se čudi, „quod non riserit haruspex, haruspice cum videret?“¹⁾ Saj bi ne bil prvi ti, ki bi pripoznal to stvar. Imel sem opraviti z bistroumnim duhovnikom, ki mi je naravnost povedal, da je prazno, neresnično, izmišljeno vse, kar uči. Kaj praviš ti na to?»

Kališ je strmel in debelo gledal spremljevalca. Ni prav vedel, ali se šali, ali govori resnobno. Ko ga pa tudi oni gleda naravnost in celó drzno, z nekakim čudnim ognjem v očeh, poveši Kališ pogled in reče mirno:

»Ne morem verjeti kaj takega. Ako je pa vendar-le tak duhovnik in ako je tako govoril, tedaj naju mora biti groza takega človeka. Pa ne vem, kaj neki hočeš. Ti si rekel, da si veren, in sedaj mi govoriš, kakor mi doslej še nobeden brezverec ni govoril.«

»Ha, vrlo dobro, dragi moj! Ali nisi spoznal, da sem te samo izkušal? Sedaj te poznam, sedaj vem, da si mož po volji božji. Pozabi to, sedaj ti zaupam še bolj. Saj veš, dandanes, ko je vse neverno, mora biti človek oprezen. Celó vsakemu duhovniku ne moremo zaupati. Saj veš, kakšni smo bili v šolah.«

»Kar se tega tiče, — da, bil sem vesel, a vest mi ne očita ničesar iz onih let. Hvala Bogu, mojega tedanjega življenja me še danes ni sram.«

Karol je izprevidel, da se mu je napad ponesrečil, zato se je potuhnil še ob pravem času. Prav razodeti se še ni hotel, ker mu je bilo mnogo na tem, da ostane v bližnji dotiki z duhovnikom-sošolcem. Čitatelj je pa videl, kako

¹⁾ »Zakaj se ne smeja prorokovalec, ko vidi prorokovalca«, t. j. duhovnik, ko vidi duhovnika.

zvit in prekanjen je bil Karol. In ako mu ni jasno, kaj je neki nameraval in kaj je pričakoval prebrisaní časnikar, povemo njegovo čudno mnenje o duhovnikih. Mislił je namreč, da mnogi duhovniki, vsaj duhovitejši in izobraženejši, sami ne verujejo tega, kar učé. In sklepal je, da bi trebalo poiskati prav takih duhovnikov, izviti jim njih pravo mišljenje in potem postaviti jih v boj proti drugim. Na ta način bi se morala cerkev in vera uničiti sama po sebi. — Tako je modroval Karol in želel sam iti na delo. Kako je to delo začel, znano nam je sedaj. Prav svojega sošolca Kališa je imel za takega duhovnika, ki veruje toliko, kolikor on — Karol — sam. Zato je poskusil spraviti ga do tega, da bi izpovedal svojo pravo misel. Rekel si je: Bistroumen je dovolj, ali vsaj nekđaj je bil, sošolcu bode pa tudi odkril svoje prepričanje. A — ni šlo.

Kakor je Kališa osupnilo govorjenje Rekarjevo, tako je nasproti tudi poslednji nekoliko čudno gledal, ko se mu ni kar nič posrečilo, kar je nameraval. Vendar ga to ni uverilo, da je duhovnik prepričan o svoji veri, ampak slutil je, da je ta le toliko potuhnen in njemu

samemu dovolj ne zaupa. Zato sklene takoj popraviti to nezgodo in se Kališa lotiti po drugi poti.

Domov gredočima je govorica zastajala. Skoro molčeča sta stopila v domačo vežo. A Karol je želel ostati še nekoliko dalje zunaj in se zato poslovil od duhovnika, ki je korakal po stopnicah naravnost v sobo. Tu je vzel v roko knjigo, naredil čez se križ, pokleknil in molil. Nikogar ni bilo v sobi razven njega, a on je ravnal, kakor bi ga vse videlo. Vendar ga je kmalu videl nekdo. Nekaj časa namreč pozneje pride domov tudi Karol. Tiho stopa po stopnicah; po cesti ropota težko obložen voz, zato ga ne more čutiti živa duša. »Kaj neki dela sedaj moj goreči prorok«, pravi Karol sam pri sebi. »Ujeti ga moram, sedaj je prilika. Nagloma vstopim, da vidim, kaj počenja.« Rečeno, storjeno. Potrka in urno vstopi. Tam na klečalniku kleči Kališ, roke ima sklenene, le pogled je obrnil v prišleca. »Oprosti«, reče Karol, prišel sem, predno sem opravil. Tako hitro mi je dolg čas. Pa ne smem te motiti.« Izpregovorivši gre v svojo sobo, duhovnik pa opravlja dalje svoje molitve. (Konec.)

N a d a.

Vse tiho, mrtvo, brez življenja,
Vse tiho, mrtvo noč in dan ...
Ob križu križ se kvišku vspenja.
Preveva z vonjem tihi stan
Grobóv povéšeni nasád.
Počiva v tleh teles razpád.
Jaz hodim često na grobišče,
Sém drugi ne zahaja rád.
V življenju vsak življenja išče,
Zemljanom mnogim pa se zdi,
Da tu ga najti môči ni. —
In vendar — kader sam korakam
Na tiho grobje, kraj mirú,
Od žalja, od strahú ne plakam:
Na svetem kraju nem počakam,

Ker tajno zrém življenje tu.
Devico s krilom zrém bliščečim,
Kot bi prirasla iz grobov,
S pogledom čistim, hrepenečim
Z drevesa trga si cvetov.
Iz néba ni — tje vroče vzdíhe
Pošilja pred prestol Njegov;
Iz zemlje ni — tam vlada smrt.
Devica spaja gróbe tihe
Mrličev in nebeški vrt.
Kot zôra — ona vedno mlada,
Kot cvet po solncu hrepeni,
K nebesom duša nje kipi,
Od vekov nad grobovi vlada:
To je, to je — vstajenja nada.

A. M.

N a d a.

Nekoliko praških spominov.

(Piše —è.)

Morda se mi kdo čudi, da hočem pisati o Pragi jaz, ki sem bival v njej le deset dnij, in o Pragi, ki krije v sebi toliko dragocenih zanimivostij, da bi jih imel dovolj za leto dnij. Nu, umiri se prijazni čitatelj, saj ti ne podam niti zgodovine starodavne Prage, niti njenega opisa, ampak le nekoliko spominov. Če se spominjam bivanja v Pragi, zdi se mi, kakor čarobne sanje. Praga in njena prekrasna razstava sta mi zavita v nekako romantično svetlobo; v tej razločujem vse njene znamenitosti. Glej, visoki zvonik sv. Vida, a poleg njega ponosni, neizmerni cesarski grad! Poglej sivkasto Veltavo z mnogimi mostovi! Tam je staro mesto še z mnogimi ulicami in uličicami, ondi novo mesto s krasnimi palačami in širokimi ulicami, ponosne cerkve z visokimi, starodavnimi zvoniki. A ono, kar se belí iznad Smihova, ni li starikavi Višegrad? In ti, mladostna razstava, katera si nastala, kakor da so te postavile čez noč čarodejne roke duhov, ali se ne razprostiraš še pred menoj v pisani praznični obleki z vsemi svojimi stavbami in hišicami, z vsemi raznovrstnimi obiskovalci od blizu in od daleč? Da, da, vse je tako v spominu, kakor je bilo takrat v istini, le priljubljeno mi je vse bolj in drago. Zato te še vneto pozdravljam, zlata Praga!

I.

Kaj naj pa povém najpreje? Težko je začeti, posebno če čuti človek v sebi tako mogočen učinek, kakor ga je napravila zlata Praga na-me. Če pride kdo izmed nas z dežele v veliko mesto, stoji in pa gleda. Pa če te kake stvari zanimajo, ne moreš naprej, zlasti če srečuješ z vsakim korakom toliko in pa tako dragocenih zgodovinskih spomenikov, kakor jih srečuješ v Pragi. Praga je v tem posebno mesto. Tudi stolni Dunaj ima svojo in sicer lepo

zgodovino, vendar kje so spomeniki, kateri bi te spominjali preteklosti? Umakniti so se morali visokim, prekrasnim palačam, katere ti sicer razveseljujejo oko, vendar srca osvojiti ti ne morejo. In ko se takó sprehajaš po onem morju palač, ali ti ni sprehod jednoličen, ali ne zaželiš, da prideš zopet na deželo, od koder si prišel?

A v Pragi? Tudi ondi srečavaš mnogo ponosnih palač, pa menjajo se z zgodovinskimi pomniki. Tu te pozdravlja starodaven gotski stolp, kateri stoji osamél med visokimi palačami: vse okrog njega se je premenilo, le on je ostal častitljiv, v mnogih letih je otemnel. Ondi te vabi v svoje krilo visoka cerkev: ko gledaš tajinstvene podobe in kipe, katere ti razsvetljuje pisana svetloba barvanih oken, misliš: sedaj, sedaj se oglasi petje pobožnih menihov ali nun; stare hiše z visokimi šiljastimi strehami se ti smeja nasproti, a če zreš še v židovsko mesto, v njegove ozke, temne uličice, če pogledaš v one mračne prodajalnice in veže s staro šaro in gostimi, krivonosimi prodajalci in okroglimi, bradavičastimi prodajalkami, ali se nisi predstavil za jedno ali dve stoletji nazaj? Molče korakaš po onih temnih ulicah, slavna praška zgodovina ti je v spominu, in skoro čakaš, da srečaš kakega mogočnega viteza v težkem železnem oklepu. Stopiš še nekoliko korakov naprej, zasveti ti zlato solnčece, odpre se ti ponosna, široka ulica, srečavaš prijazne obrazke, gospodo moško in žensko v najnovejšem kroju, na uhó pa ti prihaja hitra beseda blagoglasne češčine. A da, to ugaja, ta razlika, ta mnogovrstnost!

Slavna je zgodovina slovanske Prage. Komu ni znano, kako je modra Libuša, Krokova hčerka, sezidala nasproti Višegradu, kjer so do tedaj stanovali češki vojvode, na ponosnih Hradčanih nov grad! Med Višegradom in Hradčani je nastalo sčasoma mesto Malá Strana,

na drugi strani Veltave pa Staro mesto. V osmem stoletju ustanovljena, povzdignila se je Praga skoro do takega cveta, da piše zgodovinar Kozma že leta 1091.: »Urbem conspicio, fama quae sidera tangit.« — Radi se spominjajo Čehi vladanja kralja Přemysla Otokarja II. pa slavnega Karola IV.; zgodovinarji zovejo ti dôbi — zlati dôbi. Cvele so znanosti, širila se je kupčija, širil obrt, a v narodu je bilo blagostanje. Ne dolgo! Nesrečni husitovski boji so podkurili brata proti bratu, bogata češka zemlja se je izpremenila v grobišče, a v narodu zagospodarila beda in lakota. Dolgo so se poznale rane, katere je vsekali ta nesrečni bratovski razpor vsej Češki, posebno pa Pragi. Še-le za Rudolfa II. se je vrnila nekoliko poprejšnja sreča. Ta cesar je stoloval v Pragi, katera je postala središče umetnikov in učenjakov, da so jo začeli zaradi tega zvati: »Zlata Praga«. A zopet se je nebo stemnilo, prišla je nesrečna tridesetletna vojska. Kje je vojska napravila toliko škode, kakor v Pragi? Najlepše umetnine, katere je bil zbral Rudolf z velikim trudom in stroškom, bile so plen tujih vojakov. Kar niso pobrali Sasi, potolkli ali odnesli so divji Švedi, Češko je propadlo zopet za več stoletij. In še vedno ni Praga dosti pretrpela! Evo sedemletne vojske! Tri tedne je naskakoval l. 1757. Friderik pruski Prago. Čez 80.000 krogel so zmetali sovražniki na lepo mesto, najlepše zgradbe so bile ali povsem razdejane, ali pa jako poškodovane, posebno pa prekrasna stolna cerkev sv. Vida, ta najstarejši, največji in najdragocenejši spomenik češke slave. Za cesarja Jožefa II., kateri je odpravil drugodi po svoji državi veliko samostanov, porušili in zaprli so jih mnogo tudi v Pragi, ali jih pa premenili v drugačna poslopja. Tudi nekoliko cerkvá se je takrat premenilo v druge namene, precej spomenikov in starin se je pogubilo po tej poti. Pa vendar hrani Praga še vedno mnogo spomenikov, kateri pričajo o njeni slavni preteklosti, in sedaj se širi pomlajena na vse strani. Krasna razstava priča o njenem bogastvu in marljivosti, češki jezik, katerega

čuješ po cerkvah, ulicah, gostilnah in hišah, o njeni zavednosti, češka književnost priča o velikanskem napredku, s katerim tekmuje z drugimi narodi; razni zavodi kažejo, da v umetelnosti ne zaostaja za sosedi. O drugih stvareh pa ne govorimo.

II.

Kam grem popreje, nego va-te, ti veličastveni božji hram, kateri si vzrasel visoko na kraljevih Hradčanih! Tu zvesto čuvaš že toliko stoletij mesto Prago, katero se je razprostrlo pod tvojimi nogami. Koliko svetih ostankov krijejo tvoji oltarji, koliko dragocenih spomenikov hraniš ti češkemu narodu! Viharji velikih vojská in časa so ti udarjali ob zidovje, ali ti se vzdiguješ ponosno in smelo v novem lesku, v novi slavi! Pozdravljen, stolni hram sv. Vida!

Okrog l. 928. je sezidal slavni češki kralj in svetnik Vaclav na mestu sedanje stolne cerkve malo romansko cerkvico, a kmalu po njegovi smrti, bilo je l. 938., so njegovo sveto telo iz Stare Boleslave prenesli semkaj. Splitihnev II. in Vratislav II. sta sezidala mesto nje romansko baziliko, katera se je ohranila do Karola IV. V spomin povišanja praške škofije v nadškofijo je postavil ta najslavnejši češki kralj 21. listopada 1344. temeljni kamen novi gotski cerkvi po načrtu Matije iz Arasa, Francoza. L. 1392. bil je sezidan prezbiterij, a že započeto zidanje ladije so preprečile husitovske vojske in pa veliki požar l. 1541., kateri je uničil skoro pol cerkve. Mnogo je pretrpela cerkev v l. 1619. in v 1620., ko je poveljnik Friderika Pfalškega, Abraham Skultét, cerkev takó oplnil in razdejal, da so ostale gole stene. Najgroznejše godilo se je tej cerkvi l. 1757. ob času obleganja pruskega kralja Friderika II. Zmetali so na cerkev do 22.000 krogel, katere so cerkev povsem poškodovale, tako da je bila zažgana v treh dneh tridesetkrat. Marija Terezija je popravila nekoliko to razdejano cerkev, ali dolgo potem se ni nikdo za njo brigal. L. 1852. se je ustanovilo pod predsedništvom grofa Frančiška Thuna sv. vidsko

društvo, katero je cerkev s 500.000 gl. popravilo, a l. 1873. počelo zidati ladijo. Cerkev meri sedaj v dolžini 59·43 m, a ko bode prizidana ladija, dolga bode 158 m. To je daljina, ali ne? Zidava lepo napreduje. Cerkev bode pod nadzorstvom Jožefa Mockera v jedinstvenem gotskem zlogu obnovljena, imela bode tri zvonike, katerih največji bode visok 156 m (sedaj je le 98 m), in bode jedna najlepših stavb na svetu.

Poglejmo si sedaj malo njeno notranjost! Če bi hoteli zvedeti vse njene znamenitosti, potem bi bilo pač najbolje, da si izberemo jednega od onih mnogih, lepo rejenih vodnikov, cerkvenikov ali kali, kateri ondud kaj prežé na tujce, ter nam za nekoliko dvojč razložé z načinom in s samozavestjo kakkega propovednika svoje naučeno razlaganje.

Ponosno se dviga sredi cerkve kameniti veliki oltar, narejen po načrtu Kranerovem. Nad lepimi marmornatimi stopnicami je oltarna miza, katera je okrašena z lepimi doprskimi relievi prorokov stare zaveze; te je napravil Šimek. Nad mizo se vzdiguje ostali altarni nastav, v katerem v dragocenih skrinjicah počivajo svetinje čeških zaščitnikov: sv. Vavclava, Vida, Vojteha, Prokopa, Cirila in sv. Ludmile. Ne bodem opisoval vseh kapelic, katerih se je okrog svetišča porazvrstilo dvanajst, omenim le znamenitejše. Na levo se ti odpira kapelica sv. Sigismunda, v kateri počivajo ostanki tega burgundskega kralja mučenika in pa njegove žene sv. Konstancije, katere je prinesel s Francoskega Karol IV. Precej poleg te kapelice je kapelica sv. Mihaela, katera služi sedaj za zakristijo, a nad njo je cerkvena riznica, katera hrani premnoge dragocenosti, dasi je bila že nekolikokrat opljenjena. Da ne govorim o njej obširno, spominjam čitatelja le odlomka Markovega evangelija, ki izvira iz 6. stoletja. Ta odlomek so dolgo častili kot rokopis samega sv. Marka, kar pa seveda ni. Tukaj je tudi mnogo starih evangelistarijev, misalov in kancionalov s prekrasnimi sličicami, mnogo relikvijarijev, starih cerkvenih oblačil, meč sv. Vavclava in Štefana in pa drago-

cena kazalnica (monstrancija) s 1200 dragimi kamni, v kateri se hrani neposušeni jezik svetega Janeza Nepomučana. Izmed drugih prekrasnih kapelic, katere se vrsté v lepem venčku dalje ob svetišču, častitljiva je zlasti kapelica svetega Janeza Nepomučana, nasproti kateri stoji grob sv. Janeza, in sicer na desni strani velikega oltarja. Malo je nadgrobnih spomenikov na svetu, kateri bi bili tako dragoceni, kakor ta. Postavil ga je leta 1736. dunajski srebrar Jožef Wirth, a tehta, kolikor ga je iz srebra, 37 centov. Srebrna rakev, v kateri je še kristalna rakev s telesom svetnikovim, sloni na dveh oltarjih, a držita jo dva velika srebrna angelja. Svetnik je oblečen v kanoniško obleko, a glavo mu obdaja lavorov venec iz čistega zlata, v roki drži zlato palmo, na prstu se mu sveti prstan z velikim demantom, na prsih mu počiva dragocen križ, poleg njega pa je pismo papeža Benedikta XIII., s katerim ga je l. 1729. proglasil za svetnika. Ob krsti drže štirje veliki srebrni angelji venec; kupil jih je prošt Strachovský za 18.954 gld.; celi grob pa cenijo na 210.000 gld. Takov grobni spomenik pač dokazuje, kako časte Čehi svojega svetnika in velikega nebeškega zaščitnika.

Ne smem pozabiti kapelice sv. Vavclava, katera je zadnja med vsemi; postavil jo je l. 1366. Peter Pazleř. Ta kapelica je med vsemi najbogatejše opravljena, stene so obložene z velikimi lepo brušenimi karneoli, kalcedoni, jaspisi, ametisti — dragimi kamni, kakoršne najdeš le še na gradu Karlovem Tinu, drugodi pa nikjer. Ostanki sv. Vavclava so počivali nekda v zlati rakvi, ali kralj Sigismund je vzel l. 1420. to rakev in koval iz nje cekine. Ta kapelica hrani še mnogo znamenitih spominov, kakor čelado in železno srajco sv. Vavclava, starodavno shrambo za sv. Rešnje Telo in pa dragocene freske dvornih slikarjev Karola IV. Na velikih vratih stoji še bronast obroček v ustih levovih, za katerega se je prijel l. 935. sv. Vavclav, ko so mahnili po njem od lastnega brata Boleslava najeti morilci. S spoštovanjem sem prijel še jaz stari obroček. Bog zna, koliko rok ga je že prijelo;

pač ni bila nobena tako sveta, kakor svetnikova. Znâmenita je ta kapelica tudi zaradi tega, ker so v nji l. 1526. češki stanovi za kralja izvolili Ferdinanda Avstrijskega.

Na desni strani kapelice so železna vratca, skozi katera se pride po tajnih stopnicah do znamenite sobice: v tej so shranjena kraljeva znamenja češkega kralja. Sobica je dobro zaprta; sedem največjih dostojanstvenikov kraljestva hrani ključe od nje, a odpirajo jo le ob redkih prilikah. Tu je več ko 25.000 gld. vredna zlata krona sv. Václava, zlato žezlo in mnoge druge dragocenosti.

Kaj bi še dalje govoril? Že iz teh vrstic vidite, koliko dragocenostij, koliko svetinj hrani stolna cerkev praška. A kdo bi jih vse naštel? Tedne bi potreboval, da bi preučil le to bogato knjigo starin, zgodovine, svetinj in dragocenosti. A kaj pa še le, ko se bode lesketal dogotovljen stolni hram v vsej slavi in ogromnosti! Rad bi doživel oni dan.

III.

Ne samo stolna cerkev sv. Vida, nego še mnogo drugih znamenitostij porazvrstilo se je po kraljevih Hradčanih, kateri so po svoji legi, starini in zanimivosti lepa krona zlati Pragi.

Vsestransko zanimiv je ogromni kraljevi grad. Najstarejši njegov del je Vladislavov del gradu, sezidan v takozvanem Vladislavovem zlogu v letih 1484.—1502. od Beneša Lunskega. Tu je ogromna Vladislavova dvorana, dolga čez 68 metrov, katera je služila nekda tudi za viteške igre, a novoizbrani češki kralj je sprejemal v njej svoja poklonstva. Dobro je ohranjena še ona dvorana, iz katere so vrgli 23. maja 1618. Martinica, Slavato in pa njiju pisarja Fabricija 16 m. in pol globoko. Zelena miza, pisalne mizice, velika ogromna peč, vse je še tako kakor takrat, le osebe si še pomisliš in najedenkrat si za več ko 200 let nazaj. In tudi ona grozna burja — tridesetletna vojska, katera se je baš tukaj začela, tudi ona je že potihnila, ostal je le žalosten spomin na one grozote. V kraljevem gradu sta zanimivi še nemška dvorana (nekda

zbirka slik in umetelnin — zató: zlata Praga) in pa ogromna španjolska dvorana, obe jako bogato opravljeni. Samo v zadnji gori ob kaki slovesnosti 2600 sveč. Dragocen spomenik je tudi star, bronast kip svetega Jurija na konju v tretjem dvorišču; vlili so ga leta 1373. bratje iz Klussenberka, a tudi drugih zanimivostij je mnogo; kdo bi jih vse naštel!

Ne daleč od stolne cerkve stoji najstarejša praška cerkev sv. Jurija. Sezidal jo je okoli l. 916. Vratislav I., a sestra Boleslava II., Milada je tu utemeljila l. 973. prvi češki samostan benediktink in mu bila prva opatica. Karol IV. je jako odlikoval te benediktinke; opaticam je dal naslov kneginj in pa pravico, da so kronale vsako češko kraljico. Ta cerkev je jedina stara romanska bazilika v Pragi, a najstarejši njen del je podzemna cerkvica v sredi. Tu počiva v kapelici na strani, okrašeni s starimi freskami, telo sv. Ludmile.

Pozabiti ne smem tudi cerkvice Marije Device z loretansko kapelico in samostanom oo. kapucinov, že prav na drugem koncu Hradčanov. V zvoniku je stroj s 27 zvončki, kateri zaigrajo vsako uro lepo Marijino pesmico; napravil ga je že leta 1694. praški urar Peter Neuman. Cerkvna riznica pa, katera je shranjena v samostanu, je najbogatejša na Češkem. Tukaj se namreč hrani predragocena zlata kazalnica z 6580 demanti in pa mnoge druge znamenite in drage stvari. Baš tako znamenit je tudi samostan oo. premonstratencev na Sijonskem vrhu ali na Strahovu. Že l. 1140. utemeljen, pretrpel je premnoge nezgode od ognja in od sovražnikov; Jožef II. mu je le zarad mnogih odličnih zagovornikov prizanesel. Takih knjižnic je malo, kakor je knjižnica tega samostana. Nekaka resnoba te obhaja, ko se sprehajaš med onimi gromadami knjig in knjižic; čez 60.000 nakopičile so jih tu pridne roke učenih samostancev; a zbirka starih rokopisov, katerih se hrani tu čez 1000, ima predragocenih listin in kodeksov. Izmed mnogih zbirk omenim le še zbirko slik, posebno slavne nizozemske šole, a izmed drugih znamenitostij največje češke orglje s

Češkem toliko nemira in pahnili deželo v toliko bojov in nesreč. Bil je pridigar pri betlehemski kapelici, ki je stala do l. 1786. tamkaj, kjer je sedaj hiša št. 5. Pojdimo dalje, taki spomini nas žalosté. Evo na videz preproste hišice »U Halankû«, vendar jako važne v zgodovini češke omike. V tej hiši stanuje jeden izmed najodličnejših čeških rodoljubov, gospod Vojteh Naprstek. On in pa njegova pokojna mati Ana († 1873.) sta odprla svojemu narodu prekrasni in dragoceni obrtni muzej, katerega sta nakupila z lastnim trudom in denarjem. Precej v prizemlju hiše »U Halankû« nahajaš majhno zbirko, v gornjem delu je bogata in velika, vsakemu odprta knjižnica, ki šteje do 40.000 zvezkov, zadaj pa se vzdiguje krasna palača, v katero so nedavno premestili ostale zbirke. V prvem nadstropju vidiš predragocene etnografske predmete iz Indije, Kine, Japana, Afrike, Mehike, obeh Amerik itd. Čuditi sem se moram, kako so točno in lepo izrezljani in napravljeni krasni predmeti raznih azijskih narodov; Evropejci se moramo skriti z vsemi stroji in pripravami. V drugem nadstropju so razni izdelki češkega naroda, največ ročna dela (čepice, predpasniki, suknjice itd.), pač dragocen pripomoček za poučevanje češkega naroda. Srečen narod, kateri ima take Mecene, kakor je Vojteh Naprstek in njegova mati!

Ne gremo daleč, in evo nas v lepi široki ulici, po kateri kar mrgoli gosposkega sveta, in v kateri se ti blišči na obeh straneh v velikih svetlih oknih toliko predmetov, da bi ti kar oči, ne pa le možnja, na njih obtičale. Ej, po taki ulici se že gré, hajdimo torej še mi, saj smo tudi kos gospôde! Vsak trenotek lahko postojimo, da si kaj ogledamo: tu nas vabi k oknu lepa slika, ondi svetlo drago kamenje, tam zopet nova knjiga, ali kaj drugega. Toda kaj je ono, ona velikanska lepa zgradba?

Národní divadlo — odgovori še ti, kar je toliko kot gledališče. Češka

drama je bila do leta 1848. prava pastorka — igralo se je češki le jedenkrat na teden. Nû, l. 1848. je pa prebudiło marsikaterega zaspanca, in tudi po Češkem se je počelo koledovati za národno gledališče. Po malem je šlo, pa so vendar postavili o Ivanju leta 1868. temeljni kamen novemu gledališču. Zrno do zrna pogača, kamen do kamena palača, in češko gledališče je bilo dovršeno l. 1881., a potrošili so zanje do 2.000.000 goldinarčkov. V proslavo poroke pokojnega cesarjeviča Rudolfa se je odprlo gledališče slovesno in dvanajstkrat so v njem igrali, potem so pa narejali še nekatere manjše stvari. Kleparji so baš nameščali strelovode na streho, ko je začelo 12. srpana zaradi neprevidnosti goreti. Hitro je zgorela streha, gledišče in pozornica. Kdo drugi bi bil morda vse pustil, a rodoljubni Čehi so zbrali prej nego za mesec dnij novih 1.000.000 gold., gledališče zidali so dalje in dovršili srečno leta 1883.

Gledališče je zidano v renesanškem slogu; načrt je napravil prof. J. Žitek. Z umetelnimi deli so je okrasili prvi češki umetelniki: Ženišek, Liška, Schikaneder, Aleš, Myslbek in drugi. Notranjost mu je prav bogata; prostora je v njem za 2500 oseb, a delujoče njegove moči tekmujejo lahko z močmi prvih evropskih gledališč.

Stopimo nekoliko naprej, pa smo na železnem mostu cesarja Franca, kateri spaja Ferdinandovo ulico s Smihovim. Most gre baš čez sredo velikega otoka, ob katerem se podé sivkasti valovi široke Veltave dalje proti severu. Vendar dosti smo se že našetali, krenimo domov, da se počijejo noge za novo ogledovanje! Kako je prijetno zbirati, pregledovati in zapisovati doma spomine minolega dné! Ko bi bil risar, izvestno bi bil napravil lepo zbirko sličic za »Dom in Svet«, a tako moram hraniti slike samo v spominu, in iz tega zajemati te kratke opise.

(Konec.)

Porabne misli o slovenščini v govoru in pismu.

(Piše Fr. S. Lekše.)

(Dalje in konec.)

22. „*Rasti, rastem, rasem*“ in „*rastiti, rastim*“. Ta dva glagola, po pravem pomenu popolnoma različna, zamenjajeta se v spregatvi. Soseb sestavljeni glagoli z *rasti*, *rastem* ali *rasem* imajo nekatere oblike, kakor bi imeli za podstavo *rastiti* in ne *rasti*. Najsi so že izpregovorili o tem naši veljaki in prvaki v slovenskem jeziku, vendar še naletiš tu in tam po naših knjigah in časnikih na napake, katerih se odkrižamo čisto lahko. A žal da različno,

Kaj prav slovensko je, uči
Nas nova šola korenita;
A kaj mi vsi nauki ti,
Ko dva enako ne uči.¹⁾

G. J. Lendovšek piše in uči »Rasti je neprehajalen glagol in torej nima trpno-preteklega deležnika. Pisati se mora odrasli (odrastli) otroci, ne odrasteni otroci. Oblika *rasten* (ibid. 4.) je torej kriva.«²⁾ »Da bi *rasten* bilo krivo«, ugovarja in uči drugi profesor, dr. J. Sket v istem listu³⁾, »tega ni g. L. dokazal. Janežič ima v svoji slovnici to obliko in tudi Levstik jo pozna vsaj v sestavi (obrásten str. 59). Rabimo pa to obliko tudi v pisavi, in ona je potrebna, kakor kaže sledeče: *Rastel* in *rasten* moramo često rabiti, da se natančno in razumljivo izrazimo; n. pr. »Sosedov konj je tako lepo *rasten* (raščen), da ga je veselje gledati«, in »Sosedov konj je tako hitro *rastel*, da smo se čudili.« Na to odgovarja zopet g. Lendovšek⁴⁾: »Da bi pa bila oblika *rasten* pravilna, celó potrebna, o tem me gospod doktor ni prepričal. Kdor ima le nekoliko čuta za slovenski jezik, ne bo pisal: Sosedov konj je tako lepo *rasten* ali celó *raščen* — *raščen* konj — hm, to bi bilo nekaj posebnega, kajti *raščen* moramo izvajati od glagola *rastim* *rastiti* (rašim

rašiti): petelin *rasti* itd.« — Kateri govori pravo, in po katerem naj se ravnaj v govoru in v pisavi, vprašal me je prijatelj, gledé na te različne misli? Oglejmo si to stvar!

Glagola *rasti* in *rastiti* sta delovala in vplivala drug na drugega. In odtod trpno-pretekli deležnik *raščen* (raščen), dasi jima je spregatev različna, in sta tudi različnega korena. Glagol *rastiti* se izvaja od *ners* (od tod *neresec*, pri nas *mrjasec*), *nrestiti*, *rastiti*, *rastiti se*, to je oploditi, oploditi se¹⁾ n. pr. o perjadi; prav za prav pomeni »*wachsen machen*«. Sprega se: *rastim*, *rastiš* itd. *rasteč*, *rastivši*, *rastil*, *raščen*, *raščenje*.

Spominjam se, da sem večkrat slišal: »*raščeno* jajce«, postavim: »*Nasadila* bi *kuri*, pa ker nismo imeli *petelina*, nimam *raščenih* jajec«. »*Rastiti* proferre, *rašta*, *rastiši*.«²⁾ Slovenščina zamenjuje s tem glagolom tudi še drug glagol: *rašiti* lockern, kateri je od *rachū*: nsl. *rah*, *rahel* locker, na pr. Nisem v srcu *rah*.³⁾ Od glagola *rastiti* ne bi pričakovali »*rašiti*«, ampak »*rasiti*«, kakor imamo istega korena glagol *drstiti* (Gorenja Savinjska dolina) za *drestiti se* laichen: »*ribe se drsijo*« za pravilno »*se drestijo*«.

Drugega korena in pomena pa je glagol »*rasti*, *rastem* ali *rasem*«, kateri se tudi popolnoma drugače spreaga, ne gledé še na to, da je neprehajalnik. Zato ju pač ne zamenjuje več pisatelj. Zakaj oblike: »*rastem*, *rasteš*, *rastoč*, *rastel*, *rastenje*«, kažejo mi drugo lice, kakor od glagola *rastiti*. Zato tudi niso pravilne povsod posejane oblike *naraščati*, *narašča*, *zaraščen*, *obraščen*, *odraščen*, *naraščaj*, *naraštaj*. Ali ker te nimajo za podlago glagola *rasti*, nego

¹⁾ »Drobiž«, Dunaj, 1891, str. 38.

²⁾ »Ljublj. Zvon« 1889, str. 440.

³⁾ »Ljubljanski Zvon« 1890, str. 182.

⁴⁾ Ibid. str. 183.

¹⁾ Miklosich »Etymol. Wörth.« 213.

²⁾ »Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum« Miklosich pag. 790.

³⁾ Prim. Miklosich »Etymol. Wörth.« str. 272.

rastiti. Zakaj le od poslednjega so te oblike možne, nikakor pa ne od *rasti*. Ali je deležnik: *obrasten*, *zarasten*, *porasten* tako potreben?

V Dalmatinu in v Trubarju sem naletel na to-le obliko: »Kir fo fahaiali po Pushzhavah po puftih taraslih ceftah« ... »Kateri fo sahajali v' Pufzhavi po saraflih potih.« Ps. 107.

Trpno-pretekli deležnik *rasten* od *rasti* je čisto pravilno napravljen. Toda skladnja nas uči, da imajo preteklo-trpne deležnike le prehajalni glagoli, drugi pa ne. To je kratko pravilo; izjeme so redke, in ne vem, ali obsegajo tudi še *rasten*. Najsi beremo večkrat od neprehodnih glagolov, takih, kateri izražajo trpni položaj ali sploh kako stanje že v tvornem deležniku, trpno pretekle deležnike, ne posnemajmo take pisave. Kajpada se mnogim, — slišal sem sam — zdé to malenkosti; toda če nam je lepota in čistota našega milega jezika res na srcu, draga nam mora biti vsaka še tako malenkostna opazka o njem.¹⁾

23. „*Prevideti, im*“, slišimo in čitamo dandanes večkrat, kakor je bila našim prednamcem navada. Da bi naš km et govoril »prevideti s sv. zakramenti« v nemškem pomenu »versehen«, ni mi znano. Pozna tudi slovenščina glagol: »prevideti«, toda v pomenu: »vorsehen, voraussehen, übersehen«. Toisto pomeni tudi glagol »providěť« v ruščini. Zato menim, da je novotarija nepotrebna in neumestna nemčizna. Postavim, po mrtvaških oglasnicah in časnikih čitamo: »Umr! je previden s sv. zakramenti«, lahko čisto domače slovensko povemo: »Umr! je po prejetih sv. zakramentih«, ali še bolj po domače, — nekaterim je to prekmetsko

¹⁾ Uredništvo misli, da pravda o glagolu *rasti* še ni do cela s tem dognana in končana, in upa, da se bode gospod pisatelj še lotil tega vprašanja. *Rasti* je res neprehajalen, kaj pa *zarasti*, — vsaj v današnji rabi med narodom? Ali ne pravijo tudi drugodi (ne samo pri nas na Notranjskem): »Plevel je zarasel njivo; grmovje je zaraslo pašnik; Janezek je prerasel Tončka; rana se je zarasla«. Prim.: *pasti* in *napasti* koga. A jasno je, da rabijo mnogi dandanes trpni deležnik, kjer je na pravem mestu tvorni.

— »izpovedan« ali »brez izpovedi«. »Kje ste bili na izpoved«, »koga ste izpovedali«, »na izpoved so šli« itd.: vse to so domači naši izrazi, kateri že dolgo živijo v ljudstvu, prevideti pa ne. Komur je »prevideti« vendar ljub, tisti dokaži, da je beseda v duhu slovenščine in opravičena!

24. „*Obreči, obrekovati, obrekovalec, obrekovalka, opravljati, opravljivec, opravljivka*“, te vse naj namešča hrvatsko-ruski »klevetati, kleveta, klevetnik« ter naj pri nas: »Klevetaje, zabavlja« ... obrača vse narobe.¹⁾ Prav je pogodil znani Slovenec, govoreč o naši pisavi po listih in knjigah naših, bolje o naših piscih:

Če kako novo najde kdo
Pri nas besedo, brž jo zgrabi,
Ter sede, prime za pero
In spiše spis, da jo porabi.²⁾

Beseda »klevetnik« je večinoma neznana našemu ljudstvu, in prepričal sem se že sam, da je mnogi olikanci ne umejo popolnoma. Ruska beseda »kleveta«, katero pozna tudi hrvaški jezik, pomeni to, kar naše: »obrekovanje«, t. j. o bližnjem človeku reči kaj hudobnega in neresničnega, ne pomeni pa opravljanja, razglašanja istinitih napak.

Naletel sem tudi na drugo novo besedo, mislim, nam nepotrebno v slovenščini: »Nastanil se je na svojem posestvu ... efremovskem ujezdu ... čembarskem ujezdu.«³⁾ Marsikateri čitalec se je vprašal, kaj pomeni ta beseda? Ruska je, ter se glasi v naših bratov jeziku: »уѣздъ (ujezd) Kreis, Bezirk«. Po naše bi bilo menda najbolje reči: »... v efremskem okrožju, v čembarskem okraju«, kar razume vsakdo, in Rusom lahko vrnemo »ujezd«.⁴⁾

Predno završim v letošnjem letu »porabne misli«, podam še za nameček onim, katere mika narodna leksikografija slovenska, neke besede, katere sem slišal med ljudstvom:

¹⁾ »Ljubljanski Zvon« 1890, št. 8.

²⁾ »Drobiž« 1891, str. 36.

³⁾ »Dom in Svet« 1891, 434 itd.

⁴⁾ Pisatelj ni rabil besede nikakor tako, kakor bi jo hotel uvesti v slovenščino, ampak kot tujko za tuje razmere.

Uredn.

Zasegati pomeni v gorenji Savinjski dolini približno to, kar nemški »vorwerfen«. N. pr.: »Saj mi ni obstati, on me zmirom zasega zaradi njega.« »Ker sem ti dal ondan denarje, kolikokrat sem bil zasegan za to, kako me je ona zasegala za to!«

Jiha. N. pr.: »Obláčno je, morebiti pride kaka jiha«, govoré okoli Vojnika in tudi v Šaleški dolini se bojda sliši. Pomeni pa, kar nemški: »ein Spritzer wird kommen«.

Cedilnikast, izgovori: »cedivnikast«. N. pr.: Ta neče ničesar dati, stiskavec je in »cedilnikast«, t. j. »skop«. Tako govoré v Vojniku pri Celju.

Teležnik pomeni klin, (v Dobovi pri Brežicah) kateri se dene v jarem. V Savinjski gorenji dolini pa jarem pomeni »telige«, in »teležnik« pomeni: »ungeschickter Mensch«.

Trčak pomeni okoli Marenberga božjast (Fraisen).

Iz popotnega dnevnika.

(Piše P. Fl. Hrovat.)

(Dalje.)

Na ulicah je bilo dosti luž, — znamenje, da je deževalo. »Hvala Bogu!« vzdihnem, »sedaj bode hladnejše«. Vročina je bila namreč že neznosna. Ljudje so nama pripovedovali, da je bila pred dobro uro nevihta s točo. A hitro so se oblaki razgnali, in sijalo nama je toplo solnce. Če tudi sem hodil le malo časa po teh planinskih krajih, videl sem lahko, da je tod vreme jako muhasto; niti trenotek nisi varen, da te ne vjame ploha.

V načrtu potovanja je bilo zabeleženo: »Za znamenitosti tirolskega glavnega mesta 20. avgust.« Ker je do Oberammergau-a po tej poti še jako daleč, a 23. je trebalo biti tam, torej je trebalo čas umno porabiti. Bilo je še precej zgodaj popoldne, bila je torej ugodna prilika za površno ogledovanje mesta. Zato sem pregovoril tovariša, da sva mahnila v mesto.

V Inomostu se ni treba bati, da bi se človek izgubil, ker ni velik. Šteje

le kakih 30.000 prebivalcev z okolico, kakor naša Ljubljana. Ima pa lepo lego, rekel bi, za Solnogradom je najlepše izmed alpskih mest. Na vse strani ti zapirajo obzorje visoke gore z golimi grebeni in raznimi imeni. Prideva kmalu do mosta, ki vodi čez Ino na levi breg, kjer sta predmestji »sv. Nikolaja« in »Marija pomagaj«. Z mosta se nama je nudil lep razgled po okolici, zlasti o tem času, ko je rdečilo solnce s poslednjimi žarki visoke gore. Ob levem bregu Ine je zasajen nov drevored, ki še ni popolnoma dorastel. V drevoredu zagledam majhno piramido, ograjeno z železno ograjo. Radoveden grem bliže, da vidim, kaj je. V dnevniku je nisem imel zabeležene. Stopivši bliže, spoznam, da razna orodja na tej piramidi kažejo vremensko opazovanje, razni kazalci pa imena in lego raznih gorskih vrhuncev. Premalo sem zemljepisec, da bi si bil zapomnil vsa imena: pač pa sem se briga za vreme in gorkoto,

ta spomenik. Na straneh počivata njegova tovariša Speckbacher in kapucin Haspinger, kakor ti kažejo spomeniki. Haspingerjev klobuk, križ, tobačnico in brevijar vidiš v 6. dvorani muzeja Ferdinandeja. — Nasproti tem spomenikom stoji spomenik vsem Tirolcem, ki so od l. 1796. padli v boju za domovino. Postavili so jim ga stanovi z napisom: »Absorpta est mors in victoriam«.

Na desni strani pri vhodu vodijo stopnice k tako zvani »srebrni kapeli«. Ime je dobila kapelica po podobi Matere Božje, ki je iz srebra, in po srebrnih podobah v oltarju, ki predstavljajo lavretanske litanije. Ob steni vidiš 23 kipov raznih svetnikov. Vsi so domače delo. Znamenita sta še grobna spomenika nadvojvode Ferdinanda II. (u. 1595.) in njegove prve soproge Filipine Welserice (u. 1580).

Kot znamenitost ti kažejo tudi stare orglje, katere je baje papež Julij III. daroval cerkvi. Podoba cerkve same ni posebno znamenita. Zaradi poslednje oporoke cesarja Maksimilijana I. je bila sezidana v renesanškem zlogu od l. 1553. do 1563.

Na levo poleg cerkve je cesarska palača. Posebnih znamenitostij ne vidiš v njej, izvzemši velikansko dvorano in kapelico. Ob določenih urah je vsakomu dovoljeno, da vstopi in si jo ogleda.

Blizu cesarske palače je zgodovinsko znana »zlata strešica — das goldene Dachel«. No, ta znamenitost je altana ali balkon v gotičnem zlogu z bakreno, pozlačeno streho. Grbi in slike spominjajo na cesarja Maksimilijana I., ki je dal altani to podobo. Poslopje je dandanes mestna last. Bila je nekdanja stolica tirolskih deželnih knezov. Odkar je leta 1363. prišlo Tirolsko pod Habsburžane, in so stanovi prisegli zvestobo novemu knezu Rudolfu IV., Ustanovi-

telju, ostali so Tirolci zvesti Habsburžanom v veselih in žalostnih časih do današnjega dne. Ko sta po Rudolfovi smrti brata razdelila dedne dežele (l. 1379.), nastale so velike homatije, ki so trajale več nego sto let. Okoli leta 1415. je Tirolsko vladal Friderik. Razni domači prepiri in mogočni sovražniki so ga pripravili ob vse. Izgubil je svoja posestva v Švici in bil prisiljen zapustiti tudi Tirolsko. Le srca prebivalcev so mu ostala zvesta. Taval je okoli brez dežele, zato so mu prideli ime Friderik »s praznim žepom«. Prišel je celó v pest svojemu najmogočnejšemu sovražniku, cesarju Sigismundu, ki je prigovarjal tirolskim stanovom, naj prisežejo njemu (Sigismundu) zvestobo, pa brez uspeha. Poslednjič se posreči Frideriku, da uide iz zavora. Ves truden in lačen pride po noči do vrat svojega zvestega mesta Bludenca in prosi, naj mu odpró. Še le potem, ko po glasu spoznajo svojega gospoda, odpró mu vrata. Od tod je hodil po deželi, da se prepriča o mišljenju. Prišedši v Landeck v romarski obleki, kakor pripovedujejo, opeval je zbrani množici ob cerkvenem shodu z ganljivimi besedami žalostno usodo kneza, katerega je pregnal sovražnik iz dežele. Ko je videl, da so vsi ganeni, razodene se jim, kdo je. Prisežejo mu zvestobo in ga navdajo s srčnostjo. Vsa dežela se vzdigne zanj. Pride srečno v Inomost. Ko se spravi tudi s cesarjem Sigismundom, dobi Tirolsko popolnoma v svojo oblast. Z modrim gospodarstvom in varčnostjo si je zopet pridobil imetja. Da bi odvrnil od sebe pridevek »s praznim žepom«, dal je nad vrati svojega gradú postaviti altano s pozlačeno streho, ki je stala neki 30.000 zlatov.

Znamenita je tudi jezuvitovska cerkev z veličastno 60 m. visoko kupolo, in

pa župnijska cerkev sv. Jakopa blizu »zlate strešice«. Poslednja ima lepe oltarne slike; znamenit je v njej grobni spomenik nadvojvode Maksimilijana, predstojnika nemškega viteškega reda.

Rad bi si bil še ogledal slavno znano tirolsko slikarno za slike na steklo, ki je pri slavoloku — »Triumphforte«. Ta slavolok so postavili ob priliki ženitnine poznejšega cesarja Leopolda II. z infantinjo Marijo Ludoviko (l. 1765.), ko je prišla v mesto na slovesnost tudi cesarica Marija Terezija s soprogom Francem I.; poslednji je pa med veseljami nagloma umrl. Tudi pokopališče z lepimi grobnimi spomeniki bi bil rad ogledal bolj na drobno, pa dopoldne ni bilo več časa, popoldan je bil pa odločen za hrib Isel in grad Ambras.

Ko se nekoliko okrepčava, poiščeva hitro voznika, da naju popelje na določeni kraj. Sedeva v prvi voz, pa nisva dobro zadela, ker je kljuse šepalo le počasi, če tudi je bič pel. Tovariš mi reče, da je to žival pač cigan ukradel Ribničanu in jo prodal v Tirole. Včasih je sicer dobro, da se počasi voziš po tujih krajih, ker tako ti je prilika, da si lahko ogledaš vse natanko. Če se ti pa mudi, in bi v kratkem času rad ogledal mnogo, ni prijetno. Polagoma prikrevlja naš Pegazov brat po cesti do lepe opatije Wilten, kjer pred velikimi vrati stražita božji hram velikana Hajmon in Tirz, ki sta ustanovila opatijo, kakor pripoveduje ljudska govorica. Le še nekaj minut — in bili smo v podnožji hriba Isela. Sedaj se je pričela za ubogo živinče še le prava trnjeva pot; bilo je treba vleči navkreber. V pičli pol uri jo srečno primahamo do vrha, kjer je lep prostor z zasadbami, poslopji in spomeniki. Proti Sillski dolini so strelišča tirolskega cesarskega lovskega polka.

Od tod imaš prelep pogled po Inski dolini in na mesto.

A Tirolci so tudi ponosni na ta zgodovinsko znameniti kraj, in to po pravič! L. 1809. so od tod pod vodstvom hrabrega A. Hoferja trikrat pometli sovražnika iz Inomosta in ga potem potisnili iz dežele. Na te domoljubne čine vrlih Tirolcev te spominjata dve piramidi, okrašeni z avstrijskim in tirolskim grbom. Na prvi bereš napis: »Tempora quae volvunt discrimina semper in altis Austria splendeat tecta valore suo. 1703. 1797. 1809.«, in na drugi: »Donec erunt montes et saxa et pectora nostra Austriacae domui moenia semper erunt. 13. April. 29. Mai. 13. August. 1809.«

Manjša piramida iz belega marmorja te spominja častnikov in vojakov tirolskega polka, ki so žrtvovali svoje življenje za domovino v letih 1848., 1849., 1859., 1866. in 1878. Največje in najlepše poslopje je pa nekak muzej tirolskega cesarskega lovskega polka. Po dvorinah so razobešene podobe odličnih častnikov, slike bitev, trofeji itd. Tu vidiš tudi Hoferjev, Speckbacherjev in Haspingerjev portret. — Kdor pride v Inomost, naj ne zamudi iti pogledat na hrib Isel (630 m), ne bode mu žal. Ko sem pred kakimi desetimi leti pisal za »Vrtec« »Andreja Hoferja«, pregledoval sem mnogo, mnogo po zemljevidu te kraje, da bi si jih vsaj nekoliko mislil. Pa sedaj sem se prepričal, da ti dá tudi najboljši zemljevid le slabo podobo kraja.

Pičlo uro hoda od Isela proti vzhodu stoji na vznožju istega pogorja grad Ambras, ki je bil sezidan že v 13. stoletju. Svoje sloveče ime ima po vojvodi Ferdinandu, sinu cesarja Ferdinanda I., in soprogu Filipine Welserice, hčere bogatega patricija iz Augsburga. Ko je bil leta 1547. z očetom na državnem

zboru v Augsburgu, seznanil se je ž njo in se pozneje skrivaj ž njo poročil. Bil je nadvojvoda Ferdinand velik prijatelj in pospeševalec umetelnosti. Od leta 1563. je bil cesarjev namestnik na Tirolskem. V tem času je razširil grad Ambras in v njem nakopičil razne umotvore, ki so se pozneje še pomnožili.

V začetku našega stoletja se dragocena zbirka ni zdela več varna na tem kraju, zato so jo prenesli na Dunaj. Pa tudi tukaj ni bila varna pred sovražnikom. Na povelje mogočnega Napoleona je romala marsikatera znamenitost iz te zbirke v Pariz.

Do najnovejšega časa si lahko videl to zbirko v Belvederu na Dunaju. Imela je poseben oddelek z imenom »zbirka iz Ambrasa«. Ko so leta 1889. dodelali novi c. kr. dvorni muzej za naravoslovje in zgodovinsko umetnost, prenesli so to znamenito zbirko iz Belvedera v muzej.

Grad Ambras je bil dolgo zanemarjen. V novejšem času so ga popolnoma prenovili. Staro, še ostalo zbirko so pomnožili z raznimi dragocenostmi iz cesarskih zbirk z Dunaja in iz Laksenburga. Od leta 1882. je grad Ambras kot muzej občinstvu zopet odprt vsak dan dopoldne in popoldne.

V pritličju je v dveh velikih dvorinah mnogobrojna zbirka raznega orožja, oprave itd., urejena po letih, iz srednjega veka do današnjega časa. Pred očmi ti je, rekel bi, vsa viteška dōba. Nekak strah spreleti človeka, ko zagleda med drugim prekrasno, težko opravo zgodovinsko slavnega viteza, ki se je v njej boril za kratek čas po viteških

igrah (turnirjih), pa tudi vihtel svoj težki meč slavno proti zakletemu sovražniku krščanstva — divjemu Turku. Vsa ta težka oprava ti kaže, kako močan in čil je bil srednji vek in kako mehkuzen je sedanji čas. — Znamenita je tudi velika »španska dvorana« (43 m dolga, 10 m široka) s preumetelno vdelanimi vrati. Ob stenah visé portreti tirolskih grofov in vojvod od l. 1229. do 1600. Po 21 drugih dvorinah so razpostavljene razne stare dragocenosti različnih strok. Ni tu prostora, da jih omenjam posamezno. Rabiš več nego dve uri, da si le površno ogledaš te znamenitosti. Utrudi se ti tudi spomin, in nekako vesel si, ko stopiš zopet pod milo nebo na lep vrt okrog gradu. Nisva ga dolgo ogledovala: nebo se je pooblačilo, in kmalu je deževalo. Hitro poiščeva svojega voznika, da naji potegne kljuse nazaj v mesto. Bilo je že proti večeru. Od vseh stranij so korakali po cestah hribolazci z debelimi gorjačami v roki in z vrečo na hrbtu proti mestu. Spomnil sem se otročjih let v domači hiši, ki stoji tudi med planinami. Od leta do leta so prihajali preko planin možje z debelimi, dolgimi gorjačami in vrečami na hrbtu in se oglasili v hiši. Seveda niso bili tako lepo oblečeni. Bal sem se teh čudnih mož. Hitro sem smuknil za peč in jih ogledoval z zapečka. Bili so tihotapei, ki so s Hrvaškega in Ogerskega nosili tobak in ga prodajali po samotnih vaseh in hišah. — Tako čudni so se mi tudi tukaj zdeli ti hribolazci in hribolazke z gorjačami v roki.

(Konec.)

O slovenskih gimnazijah in njih letošnjih izvestjih.

(Poroča V. B.)

(Dalje.)

Gorej niti ljubljanske, niti novo-meške gimnazije učni načrt ni tako podroben, da bi oviral dosti učitelja pri izbiranju metode.

Znano pa je, da se jeziki, živi in stari, lahko poučujejo po različnih metodah, in v današnjem času bijejo zopet ljut boj pristaši nasprotnih metod. Da bode čitateljstvo bolje razumevalo vprašanje, za katero se dandanes zanima tudi že širje občinstvo, navedimo ob kratkem metode, ki se uporabljajo pri jezikovnem pouku ter jih označimo z nekoliko besedami!

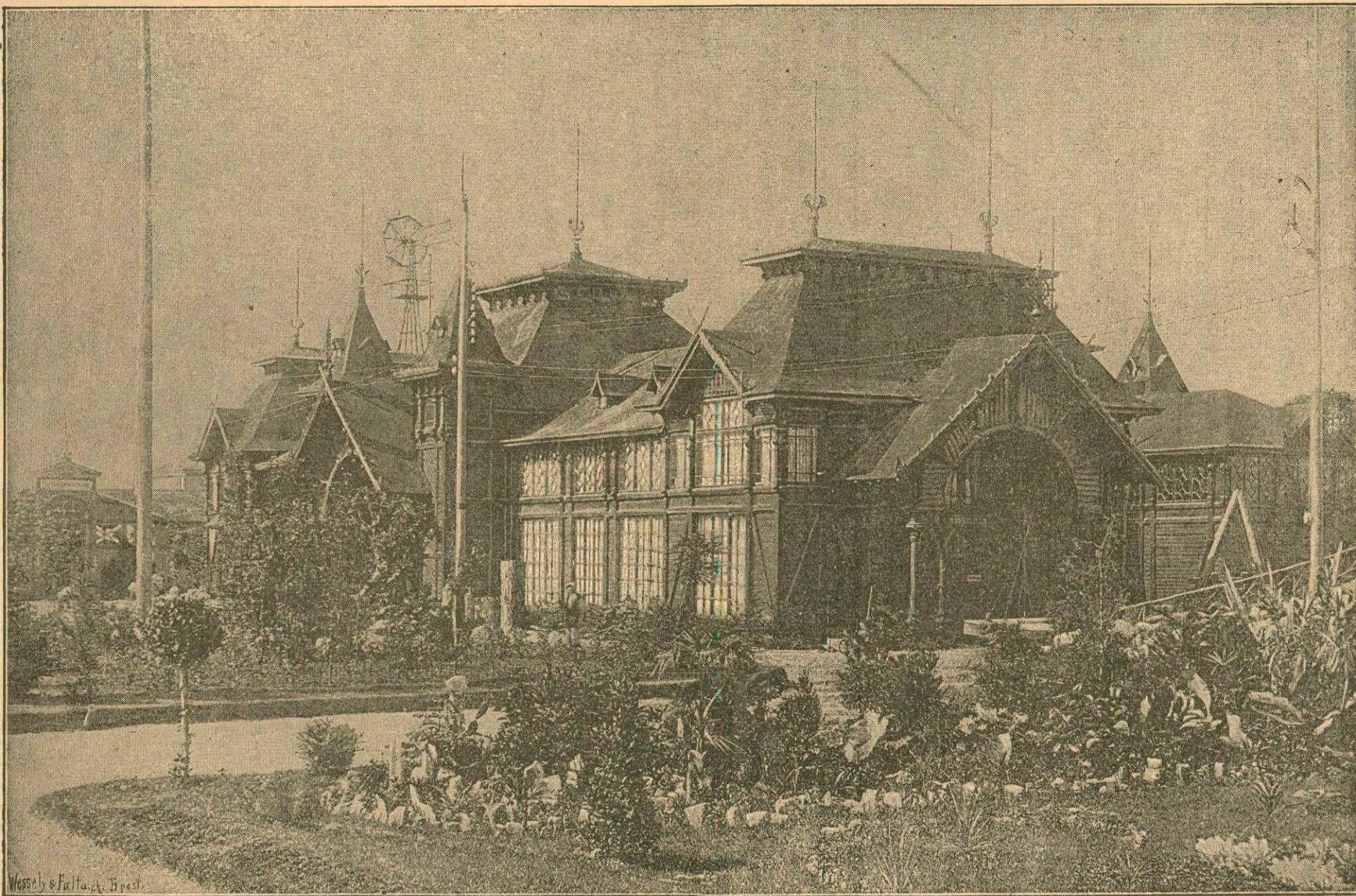
Glavnih, ostro med seboj ločenih metod je čvetero; toda razumeva se, da se ta ali ona tudi lahko združuje z drugo, in tako nastane še več raznovrstnih prehodnjih metod.

Glavne pa so te-le¹⁾: 1. direktna metoda. Med poukom govori učitelj vedno le v tujščini; kažoč s paličico na razne predmete ali njih podobe (slike), jih imenuje, dela pred učenci različne reči ter tem činom zopet nadene tujega jezika poznamenjevanje, a učenci izgovarjajo tuje besede za njim. Potem se vse te besede, oziroma stavki, napišejo. Vsakdo takoj lahko uvidi, da je ta metoda posneta po naravi: tako smo se mi sami, toda nevedoma naučili materinščine, tako se navadni ljudje priučé tujščini, ako jih sreča zanese v tuje kraje; po tej naravni metodi se priučé drugemu deželnemu jeziku otroci onih kranjskih in koroških roditeljev, ki svoje otroke baš v to svrho zamenjujejo. Po tej naravni metodi priučé igraje guvernante že male otroke francosščini in drugim modernim jezikom, in znani H. Schliemann pripoveduje sam, da si je po tem načinu njegova družina prilastila celo vrsto modernih je-

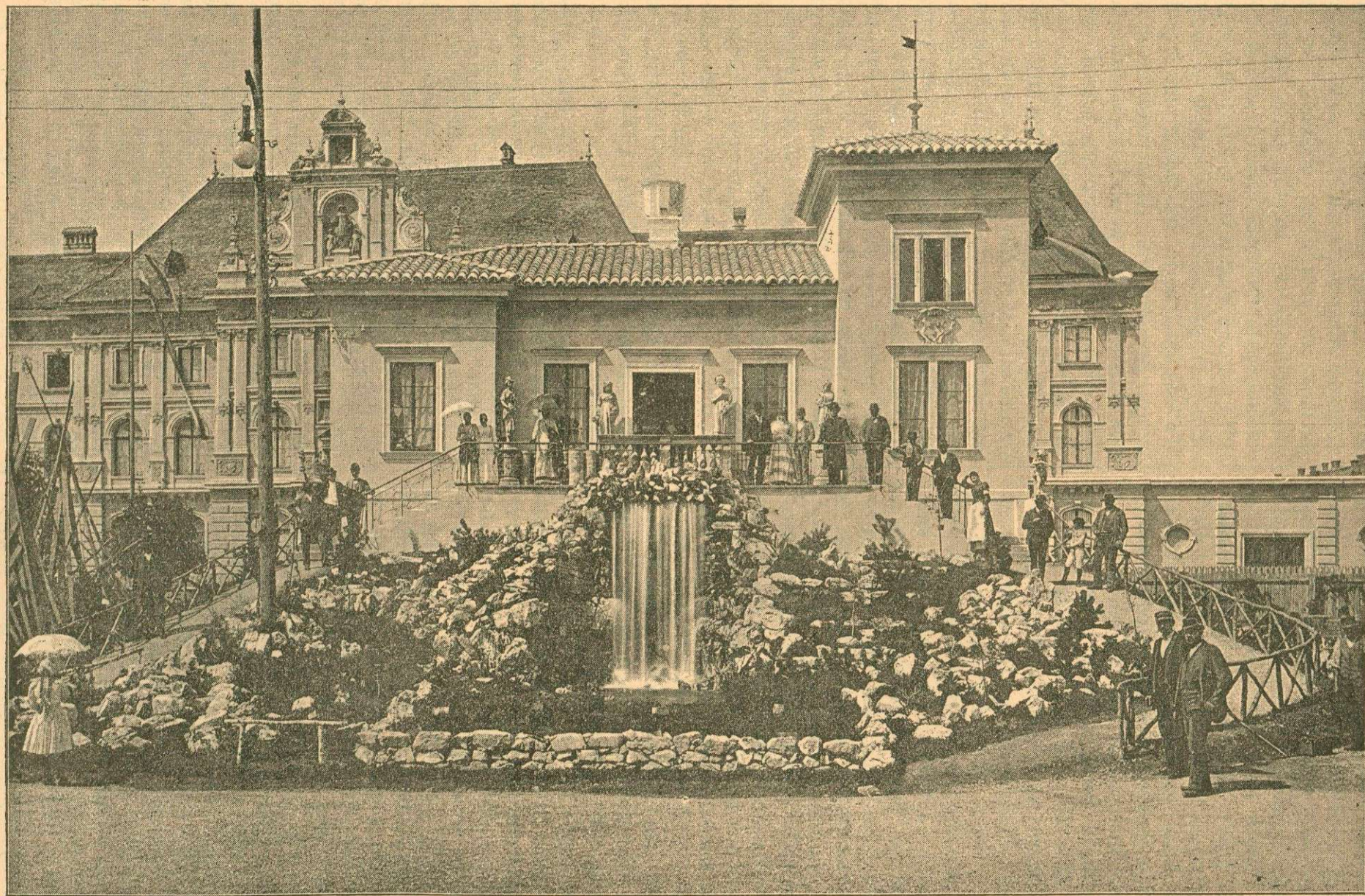
zikov (tudi ruščino), in da so jih zaradi tega ljudje v švicarskih letoviščih kar občudovali. To seveda treba dostaviti, da je imel Schliemann obilna sredstva, torej je svojim otrokom lahko privoščil francoske, angleške, ruske in druge guvernante. — Bistvo tej metodi je to, da glasovi tujega jezika, kateremu se ima kdo priučiti, bijejo dotičniku vedno na ušesa, dokler se jim ne privadi. Jasno je, da je ta metoda pač za posameznika prikladna, nikakor pa ne za šolski pouk, že zaradi tega ne, ker učenci, katerih nadarjenost je vrhu tega jako različna, čujejo tujega jezika glasove samo med šolskimi urami (pri nas po štiri ure na teden), sicer pa občujejo vedno le v materinščini, a to občevanje bi skoro udušilo plod onih štirih ur. Nevedé je menda rabil to metodo lastnik nekega znanega nam odgajališča, kateremu je bil namen, učiti v nemščini jugoslovanske in laške mladence; tisti gospod ni dal svojih gojencev sistematiški poučevati, ampak ukazoval je samo svojim učiteljem: »Ne govorite ni jedne domače besede z dijaki, ampak ogovarjajte jih samo nemški, če tudi s početka ničesar ne razumejo; toliko časa govorite vanje, dokler vas ne bodo umeli.« O nesposobnosti te metode za pouk v šoli, ki bodi osnovan po pedagogičskih načelih, ni treba trošiti ni besede, in vendar je cvela po naših krajih v onih časih, ko so podtikali šoli edini namen, da naj ponemčuje; naši roditelji še vedó pripovedovati o jezikih, ki so se obešali onim, katerim je ušla preko ograje zob jedna domačinka.

Omenjeni metodi nasprotna je 2. konstruktivna metoda ali, kakor jo imenuje naučno ministerstvo v nekem odloku, o katerem še kaj izpregovorimo: »synthetisch-grammatische Lehrmethode«. Učencem je po pravilih slovnice prevajati iz materinščine v tujščino

¹⁾ Prim. »Zur Lehrmethode des Französischen an Realschulen«. Von Prof. W. Horák in Bielitz. »Zeitschrift für das Realschulwesen«, letnik XV. str. 258 sl.

S hrvaške razstave v Zagrebu: Paviljon šumarskega društva.

S hrvaške razstave v Zagrebu: Dalmatinski paviljon.

in narobe; tako si učenci umetno zgradé znanje tujega jezika. To metodo pozná vsak bivši gimnazijalec; poučujeta se po njej še dandanes latinščina in grščina. Naj si ima konstruktivna metoda pri latinskem in grškem pouku, ki namerava zlasti tudi formalno odgojo, še toliko prednosti, za žive jezike, katerih se učimo z odločnim namenom, da bi znali kdaj gladko v njih govoriti in pisati, je gotovo popolnoma nesposobna; menda jo v to svrho tudi še nihče ni uporabljal. Navzlic 8 (v I. in II. šoli), 6 (v III.—VI. šoli) in 5 (v VII. in VIII. šoli) uram na teden dandanes pač nobeden abiturijent ne zna latinski občevati, in z nemščino bi se godilo jednako, ko bi se poučevala po istih načelih. — Utegnil bi kdo vprašati, kako to, da je pri tolikih urah tako malo uspeha gledé na jezikovno znanje, ko je vendar ta metoda toli resna, in kakor iz mladih let vemo, niti učitelji niti učenci v latinskih in grških urah ne tratijo časa? Odgovor: ker ta metoda ne namerava samo jezikovnega znanja, ampak ima poleg tega še drugo, nič manj imenitno nalogo. Prvič namreč goji zlasti formalno odgojo, zato je pri njej slovnici odmerjenega mnogo več prostora, nego bi ga bilo treba za samo jezikovno znanje. Drugič je tej metodi poleg slovnice glavno učilo — prevajanje iz materinščine v tujščino in narobe; za zrelostne izkušnje n. pr. morajo naši dijaki iz latinščine v nemščino in narobe prelagati. S prelaganjem potratijo se, lahko rečemo, največ časa. Ali je pa prelaganje bistven del jezikovnega znanja? Ne. Zmožnost govoriti v tujem jeziku je celó nekaj drugega, kakor zmožnost prelagati iz tujščine ali v tujščino; spretnost v prevajanju nikakor ni bistven del jezikovnega znanja. Mnogi ljudje govore po dva in več jezikov prav gladko; ko bi jim pa veleli, naj prevedó nekaj nenavadnih stavkov iz kakega jezika v drugi, bili bi pač večinoma v zadregi. Skratka: prevajanje iz jezika v jezik je umetnost, vsaj spretnost. (Glej Zeitschrift f. d. RSW., I. XV. str. 248.)

3. Tretjo, analitiško metodo imenujejo tudi novo in nje pristaše »novofilologe«; prav za prav pa ni nova, temveč silno stara in rabila je starim jezikom do prejšnjega stoletja, da, tu in tam celó do začetka tega stoletja, toliko časa namreč, dokler je bil pouku namen izuriti se v govorjenju in sploh praktiški rabi starih jezikov. Ta namen pa je bil polagoma izpodrinen po drugem, da se namreč gôji pri starojezičnem pouku zlasti tudi materinščina: pouk v starih jezikih naj bi samo služil temeljitejši izobrazbi v materinščini ali pri nas v nemščini. Tako je stopila v veljavo že opisana konstruktivna metoda, ki naše dijake mnogobolj vadi v nemščini, nego v latinščini in grščini. — Analitiško metodo prav dobro označuje vis. c. kr. naučno ministerstvo samo, priporočujoč jo z nekim ukazom (z dné 9. maja 1887., števil. 10.242) pri slovenskem pouku v tako imenovanem pripravljalnem tečaju (Vorbereitungscurs für Nichtslovenen) na gimnazijah v Beljaku in Celovcu; tisti ukaz slôve (gl. »Slovenisches Elementarbuch für Mittelschulen und Lehrerbildungsanstalten«, von Josef Lendovšek. Wien 1890. str. III.) tako-le:

»Der Vorbereitungscurs in der slovenischen Sprache für Nichtslovenen hat den Zweck, den Schülern das grösstmögliche Sprachmaterial auf kürzestem Wege zu vermitteln. Diese Aufgabe ist statt durch die synthetisch-grammatische Lehrmethode rascher und sicherer auf empirisch-analitischem Wege zu lösen, nach einer Methode, die in neuester Zeit bei dem Unterrichte in lebenden Sprachen immer mehr zur Geltung kommt. Es wird sich daher empfehlen, den Unterricht sofort mit der Lectüre eines zusammenhängenden Lesestückes leichtfasslichen Inhaltes zu beginnen. Der Lehrer liest und übersetzt einen kurzen Abschnitt, zergliedert ihn durch einfache slovenische Fragen, auf welche der Schüler mit den Worten des Textes antwortet, und knüpft an ihn in empirischer Form einiges aus der Formenlehre an. Der nach einiger Zeit erworbene Vorrath von Fragen, Formen und Wendungen lässt sich zu schriftlichen Haus- und Schularbeiten verwenden.« Na istem mestu pravi prof. Lendovšek o tej metodi: »Diese Methode erwies sich als sehr praktisch und ergab schon im ersten Jahre recht befriedigende Erfolge«.

Opira se analitiška metoda, kakor je že iz teh malih črtic razvidno,

zlasti na berila in sicer celokupna berila, in ako učitelj sosebno po berilih uči, tedaj je ta berilna metoda ali »Lesestückmethode«, kakor jej pravi prof. W. Horák na rečenem mestu; le-ta je v najnovejšem času zlasti zaslula po Toussaint-Langenscheidtu. — Slovniška berilna metoda (grammatische Lesestückmethode) pa poudarja zopet bolj slovnico.

4. Četrtilč je mešana metoda, po kateri se posamezni reki, ne cela berila, prelagajo iz tujščine v materinščino in v nekoliko izpremenjeni obliki naobratno iz materinščine v tujščino. Po tej metodi so osnovane znane Plötzove učne knjige, a le-te premočno gojé slovnico. Prednost Plötzovih slovníc, katere so pa jako obsežne, in katerim je prirejen tudi še posebni »ključ« za obratno prevajanje, tičí v tem, da so njih reki iz vsakdanjega življenja, iz domače govorice ali konverzacije, njih hiba pa je ta, da nimajo celokupnih beril in pa da prevladuje slovnica.

Katera izmed navedenih metod nam ima rabiti pri nemškem pouku v prvi in drugi šoli slovenskih utrakvistiških gimnazij? Odgovor menda ni težak. Iz podane karakteristike je menda razvidno, da ima vsaka svoje vrline, zavreči se ne dá »a priori« nobena, a vsaka dosega posebno svrho. Pri izbiranju metode se nam je torej ravnati po smeri in smotru jezikovnega pouka, za katerega izbiramo metodo. Saj se že v šolah s poučevanjem jezikov združujejo različni nameni; drugačen je namen pouku starih jezikov, drugačen materinščini in drugačen zopet živim jezikom.¹⁾ Pri starih jezikih se je dosedaj, zlasti za nižje razrede, poudarjala formalna (oblikovna) stran odgoje, češ, naj

se vadi mladeniški duh v ostro logičnem mišljenju. Tu je torej konstruktivna metoda popolnoma umestna, ker tu ima slovnica kot uporabljena živa logika samosvoj namen; jezikovne ure so tu uprav posvečene duševni gimnastici. Tudi če obveljajo nazori reformatorske stranke (in verjetno je, da bodo), ki poudarja, da staroklasiškemu pouku (zlasti v zgornji gimnaziji) bodi glavni smoter spoznavanje in razumevanje grških in latinskih klasikov, tudi potem bode pridržati konstruktivno metodo, samo da bode treba bolj gojiti prevajanje iz latinščine in grščine na materinščino, omejiti pa naobratno prevajanje in pa slovniški pouk. V tem zmislu si tudi tolmačim najnovejši ukaz vis. naučnega ministerstva, ki je na zgornji gimnaziji odpravil domače latinske in grške naloge. Ta ukaz torej zopet nekoliko zožuje staroklasiškemu pouku vsaj na zgornji gimnaziji ostro formalni značaj. — Toda kakor bi bilo napačno pri latinskem in grškem pouku uporabljati analitiško metodo ter gojiti konverzacijo, takisto neumestno bi bilo, če bi pri živih tujih jezikih, katere se hočemo naučiti govoriti, rabili konstruktivno metodo, naj se že le-ta naslanja bolj na prevajanje ali pa na slovnico. Ker ima torej nemški pouk v spodnjih dveh razredih naših gimnazij tako odločno praktični smoter, kakor smo že omenili, tu ni nikakoršnega dvoma, da mu prija jedino le analitiška metoda.

Zanimivo bi bilo pač razkazati, kakšno lice da ima nemški pouk v prvi in drugi gimnazijalki slovenski po le-tej metodi, kako se le-ta metoda v podrobnostih izvaja in uporablja ter prireja »instrukcijam« in postavnemu učnemu načrtu. Poročevalec bi govoril lahko iz svoje izkušnje, ker mu je bil ravno v preteklem šolskem letu poverjen nemški pouk v omenjenih dveh razredih. Toda nedostaje mi prostora. Vrh tega nameravam na drugem mestu obširneje poročati o analitiškem svojem poučevanju. Tukaj samo še nekaj. Nikakor ne dvomim, da prej ali slej zmaga pri pouku živih jezikov (tujih seveda, ne materinščine) »nova« metoda, o tem mi

¹⁾ V obče ima lahko jezikovni pouk te-le različne namene, izmed katerih se da vsak posebe, jeden nezavisno od drugega, dosepati: 1. spretnost v govorjenju, 2. spretnost, svoje misli v v tujščini pismeno izraziti, 3. razumevanje knjižnih del v tujščini pisanih, 4. spretnost v prevajanju, a tu treba zopet razločevati prevajanje iz tujščine v materinščino od naobratnega prevajanja, 5. razumevanje jezikov gledé na njih slovniški ustroj, a to zopet ali z ozirom na dotičnega jezika književnost (filologijo), ali z ozirom na sorodne jezike in jezikovne tipe (primerjajoče jezikoslovje).

je porok navedeni ukaz vis. naučnega ministerstva o slovenskem pouku za neslovenske dijake; razvidno je, da ministerstvo simpatizuje z novo metodo, najbolj iz teh besedij:

Diese Aufgabe ist statt durch die synthetisch-grammatische Lehrmethode rascher und sicherer auf empirisch-analitischem Wege zu lösen, nach einer Methode, die in neuester Zeit bei dem Unterrichte in lebenden Sprachen immer mehr zur Geltung kommt.

Trdno se je torej nadejati, da bode delovala bodoča enketa, kateri se bode kdaj baviti z uredbo nemškega pouka na utrakvistiskih gimnazijah v Ljubljani in v Novem Mestu, v zmislu »nove« reformatorske metode ter jo zakonito uvedla. Za sedaj smemo prav zadovoljni biti, da je vsaj za ljubljanski gimnaziji v dotičnih razredih prav v zmislu analitikov število pismenih nalog omejeno; to je pridobitev, za katero so se učitelji modernih jezikov na realkah vse do najnovejšega časa brezuspešno borili; redno so se ponavljale njih tožbe o preobilih šolskih in domačih nalogah, ki poberejo toliko dragega časa, a nimajo druge koristi, kakor da se po njih dijak cenzurjuje. — Modra je tudi ta odredba ljubljanskega načrta, ki odpravlja ortografiške vaje¹⁾, na kar smo opozorili že zgoraj. Razven tega, da se naši otroci v slovnici in pravopisu izvežbajo precej že v narodnih šolah, katerih metoda je, kakor se mi vidi, povsem sintetiško-slovniška, treba tudi pomisliti, da ni pravopis nikakor bistven del jezikovnega znanja in spretnosti v govorjenju; zlasti nima pravopis ni učenjaške ni pedagoške vrednosti pri jezikih, katerih pravopis ni niti fonetiški niti historijski; taki jeziki pa so angleški, francoski in nemški. Poslušajmo, kako sodi o tej stvari izkušen in sloveč pedagog, A. Bechtel, znani pisatelj francoskih učnih knjig; spis svoj: »Ueber die Anforderungen an die schriftlichen Leistungen im Französischen und En-

glischen hinsichtlich der orthographischen Correctheit« (Zeitschrift f. d. Realschulwesen 1889, p. 584—591) završuje s tem lapidarnim izrekom, ki so ga strokovnjaki burno odobraval:

»Die streng historische Schreibung hat für den Sprachforscher einen Wert; die heutige conventionelle Schreibung des Französischen und Englischen (in mi dostavljamo tudi »des Deutschen«) hat weder diesen noch einen Bildungswert für den Schüler. Viel Zeit auf die Eindrillung der Orthographie zu verwenden, ist eine Vergeudung der Arbeitskraft.«

Važen pa je tudi ta-le Bechtlov pripomenek (ibidem p. 591.):

»Die vorstehenden Zeilen haben selbstverständlich nicht den Zweck, dem Schüler Gering-schätzung und Gleichgiltigkeit gegen die Schriftform seiner Arbeiten einzuflössen, sondern davor zu warnen (namreč nas učitelje), der orthographischen Correctheit denselben Wert beizulegen, wie der Gewandtheit im mündlichen Ausdruck, wie der Fähigkeit, das gesprochene Idiom und die in ihm geschriebenen Texte zu verstehen.«¹⁾

Analitiška metoda se razpravlja že toliko časa, in celó v najvišji učni upravi

¹⁾ Gg. učitelji, ki še niso utegnili, lahko se pouče o »novi« metodi iz časopisa »Zeitschrift für das Realschulwesen«, ki od l. 1887. počenši prinaša o njej mnogovrstnih spisov, i teoretiških i praktičnih. Zlasti se usmeljujem opozoriti čitatelje na te-le članke: »Beiträge zur Reform des neusprachlichen Unterrichtes«. Von Prof. Em. Richter in Wien (1887, str. 641 sled.); »Zur Weckung des Sprachgefühls im neusprachlichen Unterrichte«. Von Prof. Wilh. Svoboda in Znaim (zdaj menda že v Gradcu, 1887, str. 657 sled.); »Einige Gedanken zur Methodik des französischen Unterrichtes an Realschulen«. Von Prof. Alex. Winkler in Mähr. Ostrau (1889, str. 194 sled.); »Ein Versuch mit der analytisch-directen Methode«. Von Prof. Rud. Alscher in Jägerndorf (1890, str. 1 sled. v posredovalnem zmislu). Res, da se vse razprave v omenjenem časopisu dostajajo v prvi vrsti francoskega in angleškega pouka na realkah, ali mutatis mutandis tudi nemškega pouka na nemških učilnicah, in sicer še mnogo bolje.

Zakaj gledé na francoščino ugovarja po pravici prof. J. Resch v Litomericah, »Zeitsch. f. d. R.« (1888, str. 610), da je čisto malo dijakov-realcev, katerim ima francoščina kdaj rabiti za konverzijo; veliko večje je število takih, katerim je do tega, da znajo francoski čitati in pisati; za veliko večino realcev pa ima pouk modernih jezikov samo »delalno vrednost« (»Arbeitswert«), torej kot sredstvo za formalno izobrazbo, prav kakor staroklasiški pouk za gimnazijalce. A o nemščini na naših zavodih to ne velja, vsaj v prvih dveh razredih ne; tu velja, kakor smo že dokazali, da se priučé dijaki nemški res govoriti; formalni posel pa opravljata latinski pouk in pouk v materinščini.

¹⁾ Na njih mesto odreja ljubljanski načrt prevode iz slovenščine na nemščino, katerih pač nova metoda tudi ne odobruje, in pa pripovedi; le-te sva tovariš in jaz po medsebojnem dogovoru že v prvi šoli gojila izključljivo, in to postopanje je bilo odobreno z visokega mesta.

že zmaguje, vendar je ni še nihče priporočil za nemški pouk v prvih razredih nenemških gimnazij. To se mi zdi čudno.¹⁾ Da ji je časopis za avstrijske gimnazije (Z. f. österr. Gymn.) neprijazen,

¹⁾ Iskreno pa moramo zahvaliti g. prof. J. Lendovška, ki je za slovenski pouk neslovenskih dijakov spisal »Slov. Sprach- und Uebungsbuch etc.« v zmislu analitiške metode; v predgovoru omenjene knjige navajajo se tudi imenitnejši analitiki in njih spisi.

to je umevno, zakaj v njegovo področje spadajo prav za prav samo nemške gimnazije, na katerih se razven materinščine (nemščine) ne poučuje noben moderni jezik kot obligatni jezik. Naloga nenemških narodnostij, ki še nimajo svojih gimnazij, bila bi, da priporočajo po javnih glasilih analitiško metodo pri nemškem pouku vsaj v spodnjih razredih svojih nemških ali utrakvistških gimnazij.

(Konec.)

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

»**Srce.**« Spisal Edmondo de Amicis. Preložila Janja Miklavčič. (Prim. »Dom in Svet« str. 426). »Kaj je vsebina knjigi ‚Srcu‘?« vprašal me je prijatelj, ko sem čital De Amicis-ov »Cuore«. Povedi nam pisatelj: »Ta knjiga je namenjena posebej dečkom narodnih šol (torej ne ‚ljudskih‘, kakor ima prelagateljica. Prim. »Dom in Svet« str. 465), ki so med 9. in 13. letom. Lahko bi se ji dalo ime: ‚Zgodbe jednega šolskega leta‘, spisal učenec III. razreda javne (občinske) šole laške. Omenivši, da jo je spisal učenec III. razreda, ne velim, da jo je prav tako napisal, kakor je tiskana. Po malem je zabeleževal v knjižico, kakor je znal, to, kar je videl, slišal, mislil v šoli in zunaj; na koncu leta mu je oče te liste napisal o onih opazkah, prizadevajoč se, da ni preminjal mislij in da je ohranjal, kolikor je bilo možno, besede sinove. Ta pa je, štiri leta pozneje, kadar je bil že v gimnaziji, prečital rokopis ter dodal marsikaj svojega, ker so mu bile še osebe in reči živo v spominu...« S temi kratkimi vrsticami je pisatelj kratko označil vsebino knjige »Srce«. Prave »zgodbe« so učenčeve. Začenja jih popisavati z mesecem vinotokom, ko je bil zapisan v tretji osnovni razred, ter završuje z 10. julijem, ko je Enrico — Miklavčičkin Janko — dal slovo šoli ter rekel svojim tovarišem »z Bogom«.

Glavna razdelitev knjige je v 10 mesecev. Vsakega meseca je kaj posebnega doživel in zabeležil, kar se mu je zdelo znamenitega v šoli in zunaj šole. Vsakega meseca je slišal tudi od učitelja kakšno pripoved, katero je dodal zapiskom. Vse te pripovedi preveva laško domoljubje. Razven teh zapiskov in opazk naletiš

semtertje tudi na pisma, katera pišeta oče in mati ljubljencu-sinku. Listi so dobri razven vsebine nekaterih, kakor »Il conte Cavour« (pag. 188), »Garibaldi« (pag. 298) in še nekaj drugih, kateri se ne samo Slovencem ne prilagajo, marveč presedajo tudi katoliškim Lahom. Zakaj celi svet vé, da so papežu vzeli državo po krivici, z nasiljem ali roparsko, in zato tudi načelniki takega dejanja niso junaški; vendar vnema oče sinka za te može in njih junaštvo. V drugih listih pa poučujeta roditelja svojega sinka ter ga svarita zaradi nekaterih dejanj.

Enrico popisuje tovariše v šoli in jih riše lepo, živo; ko bereš, misliš, da si res poleg dečkov, da čuješ ter gledaš vse, kar se godi. Govori tudi o učiteljih in učiteljicah in o šoli sploh. Prav dobro je, da deca spoznajo, kako jim je spoštovati učitelje tudi pozneje, ko so odrasla, na kar sosebno navaja pripoved »Il maestro di mio padre« pag. 205. (»Učitelj mojega očeta« III. 43.)

Ne samo to, kar je v šoli videl in slišal, tudi kar je doživel doma pri očetu, materi in sestri, kamor ga je mati ali oče vzel seboj, če je sam kam šel »v vas« k tovarišem, ali pa so ti k njemu prišli — vse to opisuje zvesto in preprosto, da se čudiš. Povêde te Enrico (Janko) v to in ono hišo ter ti kaže, kako živi trgovec, kako rokodelc, kako živé drugi ljudje, kako morajo tudi otroci zgodaj prijeti za to ali ono delo. S prav živimi vzgledi pojasnjuje, kaj dobrega storé pridni otroci. Hodeč z očetom ali materjo v različne hiše spozna tudi siročino že za mladih nog ter opomnjen od očeta in matere postane usmiljenega srca. Ako ne dá ubožcu vbogajme, ošteje ga mati v pismu. Tako ga tudi roditelja odvajata napuha in mu svetujeta

zadovoljnost, hvaležnost, ker je mnogo otrok, katerim se hudo godi.

Miklavčičkino »Srce« se ti ne vidi na prvi pogled, da je epohalni »Cuore« De Amicisov. Mnogo omenjenih rečij je predelala, n. pr. »Il conte Cavour« (pag. 188), z »Grofom Radeckim« (str. 28) in druge take stvari, ki so izključno laške. A v obče se je oklepala izvirnika in po njem prevajala, semtertje tudi površno. Ker je na čelo vsakemu zvezku zapisano: »z dovoljenjem pisateljevim preložila«, moral bi biti prevod pač natančen. A ni tak vseskozi. N. pr. »bottega« (str. 38) ni »založništvo«, kakor sloveni M., ampak prodajalnica (tudi delalnica). Tako tudi ne (I. str. 39): »... On pa je govoril resno in začel hitro, prejemši (m. primši) svoje brême: — Glagol spregati se pravi... pregibati ga po številu... po številu, osebi, času... času, v katerem se vrši dejanje... In vrnivši se k vozu, da vzame drug naročaj: — Po načinu, kako se vrši dejanje.« Zakaj izvirnik se glasi (str. 32): »Ma egli parlava sul serio, e presa la braciata di legna, cominciò a dire correndo: — Chiamansi accidenti del verbo... le sue variazioni secondo il numero... secondo il numero e la persona. — E poi, buttando giù la legna e accatastandola: — secondo il tempo... secondo il tempo a cui si riferisce l'azione«; to bi rekli po slovensko: »Zagrabí naročaj drv ter bežeč pregovori.« — Glagol spregati se pravi... pregibati ga po številu, po številu in po osebi. Nato vrže drva ter jih sklada... po času... po času, v katerem se vrši dejanje. E tornando verso il carro a prendere un'altra braciata: — secondo il modo con cui l'azione é enunciata: »In vracajoč se k vozu (ne »vrnivši«), da vzame drug naročaj: — gledé na način, kako biva dejanje.« — Čisto kriv gledé na izvirnik je ta stavek (I. str. 25): »Nató spleza na ležišče, zavije se v preprogo in mirno premišlja najnovejše dogodke svoje.« Zakaj laški (str. 19) se glasi: »Poi s' arrampicò nella sua cabina, tirò la tenda, e stette queto, pensando ai fatti suoi« kar je slovenski: »Nato spleza v svojo kabino, potegne zastor (za seboj)...«; pri nas in menda nikjer se ne zavijamo v »preproge!« »Scaricare« je po domače »razlagati« in ne »odkladati«. Takisto tudi ne (I. str. 40): »Počakaj... ako jo (mater) hočeš videti, jako jo bode razveselilo.« Laški (str. 33) je: »Aspetta... così ti vedrà, le farà piacere = videla te bode, veselilo jo bode.« Tudi ta-le stavek ni po duhu slovenskega jezika: »in to je jeden mojih součencev« (I. str. 41), marveč »to je moj tovariš iz šole«, »questo è un mio compagno di scuola« (pag. 34). »Povero gobbino« ni »ubogi hromi deček« (str. 46), ampak »ubogi grbavec«. Na str. 43 (»Ravnatelj« — če primerjamo z izvirnikom str. 36 »Il direttore«) je izostavljenih več stavkov in celó zasukanih. Glagol »nasmihati«, »nasmihajo« (str. 49) je v Slovencih neobičen in lahko zamenljiv. »Snežinke« (str. 50, 62, 63) m. »kosmiči«, »Le maestre« (str. 62) »učiteljice« so izostavljene v slov. prevodu. Zakaj? Takisto tudi kar na prvem mestu II. zvezka pogrešam »Il maestro supplente« (pag. 80). Glagol »obljubiti« (II. str. 5) ima v slovenščini splošno čisto drug pomen. Zato

laški (pag. 86): »mio padre ne rimase innamorato«, ne gre prevajati »mojemu očetu sta se jako »obljubila«, nego »... priljubila«, ali natančno »moj oče se je zaljubil v nje.« »I funerali di Vittorio Emanuele« bi bilo dobro, kakor je drugje Miklavčičeva storila, obrniti nanaše razmere ter tu vplesti n. pr. Bleiweisa ali Slomška, katera sta tudi mnogo storila za Slovence. »Strano« ne pomeni po naše »zanimiv« (II. str. 36). »Sospetto« ni »slutnja« (str. 40), nego sumnja, sum. »Slutnja« je »il presentimento«, Ahnung, sospetto pa je Argwohn, Verdacht. »Limatura« tudi ne pomeni »železni prah«, kakor prevaja Miklavčičeva (II. str. 50), marveč »pilovina, opilki, piljava«. »Žalno oblečena« (str. 67) »vestita a lutto« bilo bi »v žalostna oblačila oblečena«. (Prim. »Cvetje« IV. 11. o. St. Škrabec: Trauerschmuck, žalostni kinč ali rajši nakit). »Questa mattina« III. prevajamo rajši z domačim »davi«, nego »danes zjutraj«. Beseda »krog« (III. str. 56) kroži pri nas že tudi tam, kjer je ni treba. Mnogokrat se lahko zameni ali celó opusti. Pripoved »Giuseppe Mazzini« (pag. 222) zamenjena je z abstraktno »Tolažbo« (III. str. 59). To je sicer popolnoma v redu, da je izostavljen Mazzini, za katerega se ne moremo vnemati, a zakaj se ni namestilo s kakim domačim vzgledom? Zadnji stavek »Poezija« (IV. str. 49): »Koliko obeta mili domovini naši, katera se od šole nadeje vstajenja svojega« (IV. str. 51) se ni posrečil. Izvirnik ima (pag. 288): »e che immensa promessa è pel mondo.« Pač pa ima hrvaški prevod (Prim. Srđee P. Kumičić str. 140) nekaj podobnega: »a koje veliko obećanje našoj miloj domovini, koja u školi vidi svoje uzkrsnice.« Da bi pač bilo tako! Bode-li res, to je druga. »Domovina« je napis lepemu članku na str. 60. IV. zv. Izvirniku (na str. 302) je napis »Italia«. Zakaj ni tu »Italia« zamenjena z Avstrijo? Cel članek preveva duh pravega rodoljubja. Uvod, ki je pristavljen kakor tudi hrvaškemu prevodu (prim. str. 140) — izvirnik ga nima — podaje se prav dobro. Samo nekaj bi še želel, to je, da bi se mesto imen »Hrvat, Srb, Bolgar« (str. 61), imenovala imena »Kranjec, Štajerec, Primorec, Korošec.« Zakaj prepričujemo se vsak dan, da je pri nas mnogo preveč deželnega separatizma. Treba je učiti že mladino, da se ne smemo zaradi tega ločiti drug od drugega, ker smo rojeni nekateri Gorenjci, drugi Dolenjci, Štajerci itd.

Rad bi omenil še marsikaj o tej knjigi, toda ni čas ni prostor mi ne dopuščata. Rečem le: srca nam res treba, toda pravega, krščanskega. Ne pozabimo, kaj je pisal Mantegazza (Testa pag. 28): »... Un uomo tutto cuore è un bastimento carico di vele gonfiate dal vento, ma senza timone...« (pag. 63). »... Cuore si, ma cuore colla testa! Cuore sempre, ma colla controfirma della ragione.«¹⁾

Lekše.

»Dijaški koledar« za leto 1892. I. letnik. Izdala in založila »Národna Tiskarna«. Cena 80 kr. Na čelu je slika pokojnega Miklošiča. — Ker se priporočajo in ponujajo našim dijakom

¹⁾ Ker je v tem znamenitem delu še nekaj važnih stvari, katerih se ni dotaknila kritika, izpregovorili bodemo še jedenkrat o njem, kadar bodemo mogli. Uredn.

nemški »dijaški žepni koledarji«, ukrenila je založba tega koledarja, da izdá slovenski koledar. Pravi koledar obsega poslednje štiri mesece t. l. in l. 1892. Za njim se vrsté razne druge v koledarjih navadne stvari; za dijake posebej zanimiv je »dijaški prijatelj«, oddelek, govoreč o srednjih šolah. Kar podaje D. K. o sv. Cirilu in Metodu, ni sicer novo, a za ta namen primerno. Drugi drobnejši oddelki ustrezajo dijaškim potrebam, kakor tudi goli papir za zapiske. Podoba Miklošičeva se jako prilega knjižici. Dijak, ki more utrpeti 80 kr., hode dobro rabil koledar. Gledé na namen koledarjev pa seveda velja tudi, da bi ne smelo priti v »oznanila« nič, kar se ne sme priporočati vsakemu dijaku.

»**Koledar katoliškega tiskovnega društva**« v Ljubljani za leto 1892. Namenjen zlasti slovenski duhovščini. Četrty letnik. Cena 1 gld. 20 kr. — Ker je ta letnik jednak prejšnjim, ni treba o njem obširno poročati. Koledarska vsebina je urejena pregledno in ukusno. Ker je namenjen koledar v prvi vrsti duhovščini, navajajo se vsi avstrijski škofje; dubovske oblasti, uradi in zavodi slovenskih vladikov in navajajo se pa še posebej in natančno. Prav tako se navajajo c. kr. uradi v Ljubljani. Oddelek »Poštne določbe« in »Brzjavstvo« je prav raben; »Pojasnila o kolkovini« so za duhovnika potrebna, zlasti koristno je »Abecedno kazalo kolkovne ali štempeljske davščine«. V »Oceni slovenskih knjig za mladino in ljudstvo« nadaljuje znan slovenski pisatelj preznamenito delo s tem namenom, da »dobimo zanesljiv imenik za ljudske šole tako primernih knjig, da ne bo mogoče nobene — vsaj ne npravne — hibe očitati«. Koledar ta — to je občno mnenje — je vsestransko primeren svojemu namenu, pa tudi ličen po vnanjosti.

Udje »Katoliškega tiskovnega društva« dobivajo koledar brezplačno. Tako imajo dovoljno povračilo za vsakoletno udnino. Število udov se množi polagoma, vendar bi se lahko še bolj.

Zdelo se nam je potrebno opozoriti čitatelje na to društvo, ki ima med Slovenci vedno več vnetih podpornikov.

»**Glavna in dodana pravila**« slovenske, rimsko-katoliške podporne družbe sv. Jožefa v Calumet-u (Michigan, Amerika). Tretji natis. Priredil Franjo Šetina, učitelj v Črnomlju (Kranjsko). Založila družba. Tiskal J. Krajec v Rudolfovem. 1891. Str. 15.

Levstikov »**Martin Krpan**« v ruskem prevodu: »Martinъ Kerpanъ. Нарядный разказъ. Perevodъ съ slovenskago M. Hostnika« je izšel v založbi »Slov. Sveta« v Trstu (8°. str. 29) in stane po pošti izvod 18 kr., 5 izvodov 85 kr., 10 izvodov 1 gld. 60 kr.

Slovenska glasba: »**Slovenske pesmi**« za sopran, alt, tenor in bas. Vglasbil in veččastitemu gospodu Sim. Gregorčiču, slavnemu pesniku slovenskemu, posvetil Hr. Volarič. Op. 7. V Ljubljani. Lastna založba. Cena zvezku je 70 kr. (po pošti 75 kr.). Naročnina je pošiljati H. Volariču v Kozani, p. Kojško, Goriško.

ČEŠKO SLOVSTVO.

„Matice lidu“.

Slika iz novejšega slovstva češkega.

(Sestavil Stj. Zagorac.)

(Konec.)

Tudi veliki roman izvrstnega in zaslužnega pisca češkega Jos. Svátka »Železná koruna« ima dosti stvarij, sovražnih katoliškim redovnikom. Povest Havlasova »Kněz Jan« je pisana popolnoma v Lutrovem duhu.

Drugi spisi zopet so podobni tako imenovanim krvavim romanom; napolnjeni so z vsakoršno gnusobo in z blatom, polni mržnje do krščanstva. Tak roman je »Toleranční patent« P. Albieriha: Bog da je iznajdba ljudstva in duhovnikov, svetišča in cerkve, molitve in obredi nimajo zmisla. Duhovniki se kažejo tu kot najhujši, najbolj pokvarjeni ljudje, ki ti za denar vse storé, celo cerkveno opravilo v krčmi pri kupici vina (v pripovedi »Z kláštera« Fr. Dvorského) itd. Med take povesti spadajo tudi nekatere Ferd. Schulza, n. pr. zgodovinska povest »Doktor Johanek«, kjer se uprav nesramno prevrača zgodovinska resnica in sv. Ivan Nepomuk kaže kot izrodek ljudske domišljije. Pikantnih stvarij je dobiti tudi v zbirki povestij »Oběti pověry«, kakor tudi v povesti »Kráľ bídák«. S tako »osvětou« se ne pride »k slobodě«, kakor ima vsaka matičina knjiga na čelu! Več je še knjig pisanih v tem duhu, pa naj to zadósča! Kdor se hoče natančneje seznaniti s knjigami »Matice lidu«, naj čita prekrasno kritiko P. Skřivana v VI. in VII. tečaju »Vlasti«. Deloma sem se tudi jaz ravnal po teh izvrstnih ocenah.

Izmed dobrih knjig »Matice lidu« omenjam pred vsem poljudno astronomijo »O soustavě sluneční« poznatega učenjaka prof. Studeničke. Knjiga je krasna in temeljita, nadahnjena z duhom vere in krščanstva. Torej more biti tudi učenjak veren. Istotako je dobra knjiga dra. Friča »O vrstvách kůry zemske«, prva boljša geologija češka. Lepa je knjiga »Zakladové hospodářství« prof. dra. Jonáka. Izvrstna je tudi knjiga dra. V. Kodyma, vrlega poljudnega pisatelja, z naslovom »Zdravověda«. Lepa zemljepisna dela so: »Život na Rusi«, »Narodove jižní Afriky«, »Mapa světa slovanského« itd. Izmed zabavnih spisov so posebnega pomena krasni in idilični »Obrázky ze Slovácka« znane pisateljice Gabrijele Preisove, dalje nekateri prevodi iz srbsčine, ruščine, poljščine, francoščine in nekaj iz angleščine.

Bodi dovolj! Iz tega si more vsakdo napraviti sliko in razsodek o knjigah »Matice lidu«, »Matici« sami pa želimo, da bi hodila po poti prave prosvete in podala narodu češkemu mnogo dobre duševne hrane.

† **Janez Neruda**. Zaradi pičlega prostora poročamo o tem pisatelju prav kratko. Rojen je bil ta znameniti češki pisatelj 10. julija l. 1834. v Pragi in umrl dné 22. avgusta t. l. Osloboditi narod češki zavisnosti od drugih narodov, skrbeti za njegovo samostojno kulturno

delovanje — to je bilo geslo mlajših čeških pisateljev od l. 1854. —, katerih voditelj je bil Janez Neruda. Od tega leta je deloval neutrudljivo. Kamor vstopiš, katerekoli knjige, časopise vzameš v roke, skoro povsodi bereš ime Nerudovo. Deloval je kot izboren pesnik, novelist, potopisec — pisal je feuilletone, kritikoval literarna dela, gledališčne igre in slikarstvo. Pesnik-lirik je izdal zbirki: »Knihá veršův, »Písňé kosmické«. Celo vrsto novih pesniških umotvorov je Neruda pričel z delom: »Arabesky«, v katerih slika drobne dogodbe in jih označuje ostro, kakor tudi ljudi in razmere; zlasti Pražane

popisuje resnično. V to vrsto spadata tudi: »Různí lidé« in »Malostranské povídky«.

Njega izobraženost se kaže posebno v potopisih: »Obrazy z ciziny«.

Neruda je dobro znan feuilletonist, slovanstvo nima njemu jednakega. S feuilletoni si je pridobil posebno slavo in močno deloval na češki narod.

Nekoliko časa je urejeval časopise »Obrazy života«, »Rodinná kronika«, »Květy« in »Lumír«. Pokopali so ga dné 25. avgusta na Višegradu v Pragi z veliko slovesnostjo. Fr. L—r.

Raznoterosti.

Naše slike.

Prostor ne dopušča in stvar sama ne zahteva, da bi obširno pisali o slikah tega lista. Gledé na lepo sliko »Nada« opomnimo, da jo je narisal neimenovan domač risar po tujem vzoru — sliki Bodenhausen-ovi. Kuno pl. Bodenhausen (rojen l. 1852.) je hodil v Pragi v gimnazijo, potem na akademijo monakovsko. Njegove slike se odlikujejo po vzornem vzletu. — Poslednji dve sliki nam kažeta dva paviljona iz hrvaške razstave, o kateri smo govorili že v zadnji številki. Kar še treba, povemo prihodnjič.

Znamenita stoletnica.

(Spisal Prostoslav.)

(Konec.)

II. Jakob Meyerbeer (= Meyer-Beer) se je poročil 5. dan septembra l. 1791. v Berlinu iz imovite in veljavne židovske rodbine. Kazal je že v nežni mladosti nenavadno glasbeno nadarjenost in očaroval z igro na klavirju. Oče mu je torej preskrbel dobre glasbenike za učitelje; bili so: Fran Lauska, Karol Friderik Zelter, Bernard Anzelm Weber in slavni abbé Vogler; pri poslednjem se je seznanil s Karlom Marijo Weberjem ter sklenil ž njim srčno prijateljstvo. V tej dōbi je skladal mnogo cerkvenih in posvetnih glasbotvorov ter opero »Abimelek«. — Potem je šel v Pariz in l. 1816. v Italijo, kjer se je navdušil za italijansko opero, ter v italijanskem zlogu sam uglasbil večje število oper, od katerih se je pa le jedna ne le v Italiji, temveč tudi na Nemškem udomačila, namreč »Križarji v Egiptu«. L. 1825. izgubi vrnivši se iz Italije očeta; čez dve leti se poroči. Od štirih otrok sta mu umrla dva v zorni mladosti; vse to je povzročilo, da se je za dalj časa odtegnil operam ter skladal cerkvene skladbe, a tudi mnoge krasne napeve raznim pesmim. Iz Berlina se je preselil v Pariz; to mesto mu je bilo posebno priljubljeno, tukaj je občeval tudi z

najznamenitejšimi tedanjimi glasbeniki, tukaj se mu je pridružil izborni libretist Eugène Scribe. 22. novembra 1831. se je predstavljaj v »veliki operi« v Parizu prvič »Robert Hudič«, opera, ki si je pridobila mnogo priznanja in se priljubila po vsem svetu; skladatelju je pa pridobila brezmerno slavo in neštivilno odlikovanj; pruski kralj ga je imenoval takrat dvornim kapelnikom. A v Berlinu ni ostal niti leto dnij; vrnil se je zopet v Pariz, kjer se je 29. februarja 1836. predstavljala slavljena in priljubljena opera »Hugenoti«. L. 1842. ga je imenoval pruski kralj generalnim glasbenim ravnateljem, postal je tedaj vodja berlinske opere. Skladal je zopet cerkvene in druge napeve in skladbe raznim dvornim slovesnostim, a 7. decembra 1844. se je predstavljala kot prva igra v berlinski operi njegova slavnostna opera »Taborišče v Šleziji«, katero je pozneje predelal v »Severno Zvezdo«. 19. sept. l. 1846. se je predstavljala bratova drama »Struensee«, h kateri je zložil krasno in cenjeno glasbo. Po »Proroku«, ki se je v Parizu 16. aprila l. 1849. prvič predstavljaj, sprejet je bil v »častno legijo«. Leta 1859. se je predstavljala komična opera »Dinorah«. — Dolgo časa je predelaval in pilil »Afričanko«, katera naj bi vse tedanje opere presešla, vendar ni čakal predstave, smrt ga je prehitela 2. maja 1864. Pogreb njegov v Parizu in Berlinu, kamor so truplo prepeljali, bil je veličasten, kakor še pri nobenem umetelniku. 28. aprila l. 1865. se je predstavljala v Parizu prvič »Afričanka« in dosegla velikanski uspeh.

Meyerbeerove opere so po vsem svetu razširjene in jako priljubljene; niso samo glasbeno zanimive, temveč tudi za oko vabljive in mamljive zaradi velikih »efektov«. Efektu je sicer časih, kakor n. pr. v baletu »Roberta«, žrtvoval celó estetične zahteve. — Vkljub mnogemu nasprotovanju so njegove opere še vedno najbolj razširjene in priljubljene.

Meyerbeer je užival tudi zaradi dobrih lastnostij mnogo spoštovanja. — Od svojega velikega imetja je ustanovil podporo mladim, nadarjenim skladateljem.

Luis de Camoens.

(Konec.)

Ako hočemo umeti pesnika, umeti moramo dôbo, v kateri živi, in narod, iz katerega se je porodil. Camoens je Portugalce ali Portugiz (Luzijanec, Luzijad) po telesu, pa tudi po duši, po ljubezni. Ko je Camoens prišel na svet, bili so Portugalci na vrhuncu slave in moči, morebiti so šli že nekoliko navzdol. Njih domovina ni obsegala, kakor tudi dandanes ne, niti šestega dela pirenejskega polotoka; po številu jih je bilo komaj poldrugi milijon, torej ne polovico toliko, kakor jih je dandanes; da, neki zemljepisec misli, da jih je bilo leta 1580. v domovini le jeden milijon. In vendar, kako močno so delovali, da so si podjarmili Mavre na Portugalskem, da so jih premagovali na Španskem in jih odbijali iz severne Afrike! Kolik je njih pomen v svetovni zgodovini, da so prišli po morju okrog Afrike, da so našli pot v Indijo, da so odkrili Brazilijo, da so bili prvaki v svetovni kupčiji, da so oslabili Turke, da so razširjali krščanstvo! Koliko je bilo sveta pod njih oblastjo!

Ob bregovih atlanskega oceana so bili oni gospodarji, v Afriki, Aziji in Ameriki so gospodovali. Njih ladije so prevažale izdelke in pridelke vseh onih dežel v glavno mesto Lizbono, ki je bilo zaradi tega skoro prvo trgovsko mesto tedanjega sveta. Tako je bilo tedaj Portugalsko po političnem stanju. Dasi ni imelo opraviti v razvoju srednjeevropskih držav posebej, a v razvoju svetovnih razmer v obče je imelo Portugalsko velevažno ulogo. Zato je pozdravil Camoens kralja Don Sebastijana s čestitko, da njegove prostrane dežele solnce zjutraj prvo obsije, opoldne iz višine svoje ogreva in zvečer pozdravlja v temnem mraku. (Storck »L.deCamoens«)

Ti podatki iz uvoda našega pisatelja se mi zdé prezanimivi in jako tolažljivi za nas Slovence. Število Portugalcev ob času najvišjega razvoja in največje slave ni bilo večje, nego je število nas Slovencev. P o l d r u g i m i l i j o n — da, toliko je tudi nas. In kaj je izvršil ta poldrugi milijon! Jednako vemo, da je bilo število stare atenske države primeroma jako majhno, beneška republika tudi ni štela mnogo milijonov; vendar so zarisale te male države, ti mali deli narodne celote svoje ime in svoj značaj neizbrisljivo v svetovno zgodovino. To je storil duh, to je storila krepost in pogumnost teh malih držav.

Ali smo Slovenci kot narod obsojeni, da životarimo med drugimi narodi, ne da bi kdaj rodili sadove uma in rôk, sadove, katere bi morali ceniti i tuje? Ako so drugi mogli, zakaj pa mi ne? Da smo maloštevilni, to je res velika zapreka našemu napredovanju, ni pa nepremagljiva, kakor nas uči zgodovina. Zato nam ni treba obupovati, tudi nam ni treba popuščati svojega jezika, da bi se polagoma približali in pridružili Hrvatom. Ko bi to storili, popustili bi svojo zgodovino, svoj narodni značaj, svoje dosedanje slovstvo, in Bog vedi, kako bi z nami bilo v bodočnosti. Ako se bližamo Hrvatom, ne nehajmo biti Slovenci! — Brez dvoma mi potrjuje vsak narodnjak, da je res tolažilen pogled v ono slavno dôbo portugalsko, ko je ta zapadni narodič razpel svoje roke čez celi svet.

A rekel bi mi kdo: Portugalci so bili slobodni, bili so posebna država, Slovenci pa smo del večje državne skupine. Res je, da je bilo to ugodno za razvoj narodni, ker je bil razvoj narodov h

kratí razvoj kraljevske oblasti, in so zato kralji bili na čelu onega velikan-skega gibanja. Toda v obče velja, da je dandanes sloboda v ustavnih državah večja, kakor je bila tedaj v samostoj-
nih državah za posameznike. In prav v Avstriji, ki obsega več celotnih narodov (kakor češki, hrvaški, slovenski) in dele narodov (del naroda nemškega, polj-škega, laškega) ima naš narod še naj-več poročstva za obstanek. Recimo, da bi bil del Nemčije, ali Rusije, ali Laške — večina državna bi ga uničila in po-lagoma spojila s seboj. Zato ne mo-remo in ne smemo imenovati neugod-
nega tega stanja, in našemu razvoju samo po sebi nikakor ni v škodo. O po-sebnih razmerah ne govorimo.

A ker ne govorimo o politični ulogi našega naroda, ampak o kulturni ali prosvetni: more-li nam tudi v tem biti za tolažbo pogled v portugalsko zgodo-vino? Politična slava nekdanjih Portu-galcev je zapisana samo v zgodovini, kulturna je pa še živa v portugalskem narodu in v drugih narodih. V prvi vrsti velja to o njih slovstvu, o njih poeziji. Camoens prepeva še vedno in bode prepeval o slavi portugalskih ju-nakov. Kaj brani nam Slovencem, da se ne popnemo v prosveti in posebej v slovstvu na častno stopinjo? Treba nam le navdušenosti, treba nam le lju-bezni za večne vzore, treba je narod vzgajati, treba je podpirati pravi na-predek, in nedvomno se bodo tudi pri nas porajali geniji, bodisi v umetel-nosti, bodisi v vedi. Zato moramo pač v tej stvari skrbno čuvati, da se nam ne kratijo ustavne pravice do prosvete. Kakor za nižje, tako nam bodi skrb za višje šole.

Še nekaj drugega jako važnega sem našel v knjigi »Camoens' Leben«, kar je zanimivo i za naše razmere. Dan-

danés pravijo tolikrat, da katoliška cer-kev zavira vedo in umetelnost. Takrat je bila »cenzura« (presojevalna oblast) knjig mnogo ostrejša, nego je dandanes, ko je prav za prav ni. Na Portugalskem je bila državna cenzura nekako v cer-kvenih rokah, to je, nič se ni smelo tiskati, ako ni bilo odobreno od »in-kvizicije«. Tudi »Luzijadi« so prišli v roko cenzuri, predno so bili tiskani. Cenzor je bil »Frey Bertholameu Fer-reira«, ki je svojo razsodbo zapisal tako-le: »Preiskoval sem na povelje svete in splošne inkvizicije teh deset spevov Luzijadov od Luisa de Camoensa, o hrabrih vojnih činih, katere so izvršili Portugalci v Aziji in Evropi, in nisem našel v njih nič izpodtakljivega, niti na-sprotnega veri in dobri nravnosti. Le to se mi je zdelo potrebno, naj se opo-zoré čitatelji, da je rabil pesnik izmi-šljene poganske bogove, ko je hotel pokazati, kako težko so prišli Portugalci v Indijo. Ako tudi sv. Avguštín v svojih »Popravlkih (Retractationes)« preklicuje zmoto, da je imenoval v knjigah »de Ordine (o redu)« muze — boginje, vendar se nam ni zdelo neprimerno, da je ona bajka o bogovih v delu. Zakaj tukaj je stvar pesniška in izmišljena; pisatelj kot pesnik ne namerava drugega, kakor krasiti pesniški zlog. Zaradi tega se bajka lahko spozna, in to ne škodi res-nici naše svete vere, da so vsi bogovi poganov demoni (zli duhovi). Zato se mi je zdela knjiga vredna, da se na-tisne; pisatelj kaže veliko nadarjenost in veliko učenost v človeških vedah. V potrdilo tega sem se tukaj podpisal Frey Bertholameu Ferreira«. Ta cenzor je bil pater-dominikanec.

Tu vidimo pač dovolj, da ni bil pater tesnosrčen. Mislim, da bode marsikoga zanimala ta cenzura. Morebiti o priliki še kaj o Camoensu in Luzijadih.

